

مقتدى اقرأ الثقافي

للكتب (كوردس - عربي - فارسي)

www.iqra.ahlamontada.com

میزبوی دهولاتی ئه پیری گورد

باسی سولتان سه لاهه دینی ئه یوبی

له سه ره تاوه تا کو تایی

له نووسینی

مه لا خالید فریزی

2005

ميٽرووي ددوله تي ٺهيو بي كورد

باسي سولتان سه لاهه دييني ٺهيو بي

له سه ره تا وه تا كوٽايي

له نووسيني

مه لا خاليد فرينزي

٢٠٠٥ زيږيني

ناوی کتیب : میژوی دهولته تی نه یوبی کورد

نوسەر : مهلا خالد فریزی

تیراژ : ١٠٠٠ دانه

چاپی به کهم

کۆمپیوتەر : جمیل سید قادر (نووسینگه ی بیخال - ههولتیر)

ژماره ی سپاردن : ١٩٤ - ههولتیر

چاپخانه ی : بشار - ههولتیر

سالی : ٢٠٠٥

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشه کی :

له پاش سوپاسی خودای مەزن و ناردنی دروود بۆ سه‌رگیانی پیروزی پیغه‌مبەر و یاران و هاوڕێیان و په‌یره‌وانی ، ئەمه پوخته‌یه‌که له میژووی دهولته تی ئه یوبی به‌راستی ژياننامه‌ی ئه و پالنه‌وانه موسلمانانه کورده شتیکی پیویسته و جینگای خۆیه‌تی که هه‌موو کوردیکی خاوه‌ن بیر و هۆش ئه و قاره‌مانه ئیمان قه‌یم و خۆراگرو نه‌ترس و سه‌ربلند و دین دۆست و کافر به‌زینه بناسی ، سولتان صلاح الدین هه‌رچه‌نده وه‌ک سه‌رکرده‌یه‌کی موجهید له ریگه‌ی خواو بۆ په‌زامه‌ندی خوای گه‌وره خه‌باتی کردوه و تیکۆشاره و جه‌نگاره ، هه‌موو خه‌بات و تیکۆشانی ئه و قاره‌مانه نه‌به‌زه هه‌ر بۆ ئه‌وه بوو ، که بتوانی هه‌موو موسلمانانی جیهان له په‌رته‌وازه‌یی رزگار بکاو کۆیان بکاته‌وه له ژیر ئالای به‌رزنی ئیسلام ، وه‌ئهم کاره‌شی که ئه‌کرد نه‌بۆ پاره بوو نه بۆ کورسی بوو ، ته‌نیا بۆ په‌زامه‌ندی خوای گه‌وره بوو ، هه‌رچه‌نده زۆر کتیب و نامیلکه سه‌باره‌ت به‌ ده‌ورو ژياننامه‌ی ئه و قاره‌مانه نووسراون به‌لام منیش به‌ پیویستم زانی که به‌کورتی باسی ده‌ولته تی ئه یوبی و بنه‌چه‌که‌ی بنه‌ماله‌ی سولتان صلاح الدینی ئه یوبی کورد بنووسم له سه‌ره‌تاوه تا کۆتایی به‌لکو به‌هۆی خۆشه‌ویستی ئه و قاره‌مانه دین دۆست و ئیمان قه‌یمه له‌سه‌ر سه‌هۆزی که‌وسه‌ر له خزمه‌ت پیغه‌مبەر (ص) چاومان به‌و به‌رپێزه بکه‌وی چونکه به‌راستی ئه‌م زانایه گه‌وره و دین دۆسته ئه‌م شوپه‌ سواره نه‌به‌زه هه‌ر له

له سه ره چاویکی تر ئه ئی نجم الدین ئه یوب له گوندی شیخان هاتۆته دنیاه ، ئیستاش گوندیک به ناوی شیخان له نزیك دوین له سنووری ناحیهی مه سیف صلاح الدین هه رماوه . الحروب الصلیبیه ل- ۱۱۲ .

ئینسقلۆپه دیای ئیسلام ئه ئی : شادی باپیری سولتان صلاح الدین له گه ل به هرۆزی رۆمی دۆستایه تی هه بوو ئه م به هرۆزه مامۆستای کوری سه لجوقیه کان بوو ، له پریکدا به هرۆز دوینی به جی هیشته و چوه به غدا ، وه به هیز و زانستی خۆی پیشکهوت و له ته ره ف سولتان مه سعودی کوری مه لیکشاهه کرا به مو حافظی به غدا ، له دوا ی ئه مه خه به ری بو شادی نارد و بانگی کرده لای خۆی ، شادی به ماله وه چوه به غدا ، له دوا ی به ینیك سولتان مه سعود تکریتی به مولکانه دا به به هرۆز و ئه ویش شادی دۆستی خۆی له جیگه ی خۆی ناره تکریته و پاش چه ند سالتیک شادی وه فاتی کرد و له تکریته نیژرا . وه نجم الدین ئه یوبی کوره گه و ره ی له جیگه ی باوکی کرا به والی تکریته .

له سالی ۵۲۶ هـ دا ، ئه تابه گی موصل عیماذ الدین زهنگی له باشووری تکریته له گه ل ئوردووی سه لجوقی به غدا شه زی کرد و شکاو به حالیکه خراب خۆی گه یانده تکریته نجم الدین ئه یوب میوانداری خۆی و له شکره که ی کرد و به له می بو په یاکرد و له شه تی دیجله ی په رانده وه . حکومه تی به غدا له م یارمه تی دانه ی نجم الدین ئه یوب عازد بوو .

دوا ی ئه مه رووداویکی تریش قه وما ئه سه د الدین شی رکۆی برای نجم الدین ئه یوب یه کی له ئه فسه رانی قه لانی تکریتی گوشت و به م جو ره

جینگه یان له ق بوو ، وه بهرۆز نجم الدین ئه یوبی له وه کیلی خست و گوئی له تکریت نه میتن . نجم الدین ئه یوب به ناچار له گه له برا که ی به شه و تکریتی به جی هیشته و چوه موسل لای عیماد الدین زهنگی ، له سالی ٥٣٢هـ .

به گویره ی قسه ی کاتبیکی گاور که له خزمهت نجم الدین ئه یوب بوو ، ئه و شه وه ی که له تکریت ده رچوون صلاح الدین لهم شه وه دا له ذایک بووه . کاتی نجم الدین و شیرکۆی برای گه یشته موسل عیماد الدین زهنگی چاکه ی ئه یوبی هینایه به رچاوی و به رووخۆشی قبولی کردن ، کاتیک عیماد الدین چوه سه ر سوریا و شاری به عله به کی داگیر کرد ٥٣٤هـ نجم الدین ئه یوبی کرد به محافظی ئه و ی ، له دوای وه فاتی عیماد الدین مولکه که ی که وته ده ست کوره کانی ، له شکری شام هاتنه سه ر شاری به عله به ک نجم الدین ئه یوب زانی له و پاشا گه ردانیه دا ، له شکری شام هه رچۆنی بی ، به عله به ک زهوت نه کا به فیکریکی دوورین ، له گه لیان ریک کهوت و چوه شام دانیشته و به ره به ره پیشکهوت ، تا بوه سه ردار ی له شکری شام ، شیرکۆی برای که له لای نور الدین مه جمودی کۆری عیماد الدین زهنگی مابۆوه ، ئه ویش به خزمهت و ئازایی و عه قلی خۆی پیشکهوت و بوو به سه ر له شکری نور الدین زهنگی .

نجم الدین ئه یوب کاتیک که خاچ په رسته کان ده وه ی شام یان گه مارۆدا ، مودافه عه یه کی مهردانه و به رزی کرد و له شکری خاچ په رسته شکاو له شام دوور که وته وه ، ئه میری شام هه رچهنده تابیعیه تی نور الدین

مه جمودی قبول کرد بوو ، به لآم سولتان نور الدین وه کو باوکی هه رچاوی له شام بوو ، وه به فیکری داگیرکردنی له ئیداره ی شیرکۆ دا ، له سالی ۵۴۷هـ دا له شکرکی نارد هه شام ئه م حاله نجم الدین ئه یوبی خسته دوود لیه وه چونکه هه زی نه ته کرد به رامبه ر برای خۆی بوهستی و هه زیشی نه ته کرد له گه ل له شکرکی کوری دۆستی خۆی شه ریکا ، به م فیکره باشه ویستی ئیشه که به ناشتی بیرته وه ، له گه ل شیرکۆ دا به ره سمی که وته گه توگۆ له دوای شه ش رۆژ له شکرکی شیرکۆ داخیلی شام بوو .

ئهمیر صلاح الدین چۆن بیگه یشت

صلاح الدین به عزی سالانی مندالی له شاری به عله به ک دا رابوارد ، له حوجه دا قورئانی پیرۆزی خویندوه و فیتری خویندن و نووسین بوه و ، کتیبی سه رف و نه حوی ته واو خویندوه و شیعر و ئینشا و عیلمی هه دیس فیتر بوه و ، عیلمی هه دیسی له لای حافظ ئه بو طاهیر السلفی ، و ئه بو طاهیر بن عوف و ، شیخ قطب الدین ی نیشاپوری و عبدالله بن بری النحوی خویندوه ، قورئان و مه تنه کانی فیهی له گه ل هه ندیک داستانی به سوود له بهر بوو ، له پرووی زانسته وه زانایه کی به توانا بوو .

ههروه ها له پرووی سه ربازیه وه زۆر شه ره زاو خۆراگر و نه ترس بوو ، گه نجیکی عاقل و به ریز بوو ، له پرووی ئایینه وه زۆر به دین بوو ، سواریکی چاک بوو یاری گۆ و گۆچانی ته کرد ، زۆر جارن ئه م یاریه ی له گه ل سولتان نور الدین دا ته کرد ، راوشکاریشی ته کرد ، دهوامی مه جلیسی سولتان نوره الدینی ته کرد ، وه له گه ل باوکی و مامی له هه موو غه زایه کدا ، حازر

بو ، دواى ئەمه که سولتان نور الدین زهنگی دهستی بهسه ر شارى دیمه شق دا گرت و پایته ختی خوی له شارى حه له ب گواسته وه بۆ دیمه شق ، به بریاری سولتان نور الدین .

صلاح الدین کرا به سه رۆکی پۆلیس له دیمه شق وه به جوانترین شیوه ئەم کاره ی به پروه برد و ، توانی له ماوه یه کی که مدا دیمه شق پاک بکاته وه له گیره شیوینی و دزی و خراپه کارى ، توانی هیمنی و ئاسایش له سه ر تاسه ری ولاتی شام بگێریتته وه ، خه لک له مال و گیانی خۆیان ئەمین بوون و ، داواى ته مه ن درێژی یان بۆ کرد .

یه که م سه هره ی بۆ میسر

که شاورى وه زیری خه لیفه ی میسر ، داواى هیزی له سولتان نور الدین کرد ، سولتان شیرکۆی به له شکرێکه وه نارد بۆ میسر ۵۶۲ک و ئەمیر صلاح الدین یش به فه رمانی مامی له گه ل ئەم له شکره دا چوو وه به بریاری فیرقه ی به ئیشدار بوو ، ئەسه د الدین شیرکۆ هه رچی ئەى کرد به پرس و رای صلاح الدین ئەى کرد ، چونکه زۆر له راوو ته دبیری ئەمین بوو . شیرکۆ که گه یشته میسر ، له شکرى ضرغامی له شارى بلییس دا شکاند و ئەم وه زیره ی له قاهیره دا موحاسه ره کرد ، وه له دواى فستات قاهیره ش ده ست شاور که وت و ضرغام کوژرا و ، له گه ل ئەمه شدا شاورى وه زیری خائن رینگه ی به شیرکۆنه دا بجیتته ناو قاهیره ، له سه ر ئەمه شیرکۆ صلاح الدینی به له شکرێکه وه نارد بلییس و شه رقیه ی زه وت کرد ، شاور که وایزانی خه به نه ری بۆ ئەمه لریکی قه رالی قودس نارد و داواى

یارمهتی لی کرد و له سه ره ئه مه له شکرێکی به قوه تی نارد ه سه ره میسر ، شیرکۆ و صلاح الدین یش ، بلبیس یان به رامبه ره به له شکرێ قودس و میسر ، ، شیرانه سی مانگ مودافعه کرد و ، له لایه کی تریشه وه سولتان نور الدین چوه سه ره ولاتی قودس و قه لای بنباس ی موحاسه ره کرد ، قه رالی قودس که ئه مه ی بیست ترسی لی نیشت و له گه ل شیرکۆ ریک کهوت و بریار یان دا ، که له شکرێ شام و قودس ، له خاکی میسر بچنه ده ره وه ، له سه ره ئه م بریاره شیرکۆ به له شکره وه گه رایه وه بو شام . له دوای گه رانه وه ی شیرکۆ ، شاورێ فیلباز له گه ل قه رالی قودس ریک کهوت له شکرێکی بچوکی قودس ی له میسر دانا ئه مه به ته بیعت پیتچه وانه ی ریک کهوتنه که بو ، بویه سولتان نور الدین زهنگی له گه ل شیرکۆ دا بریارێ گرتنی میسر یان داو خه لیفه ی عه باسی به غداش به مه رازی بوو ئینسقلۆپه دیای ئیسلام ۶۰ ه .

دووهم سه فه ری میسر

له دوای سه فه ری یه که م به سی سال شیرکۆ به خو ی و ئه میر صلاح الدین و له شکرێکی دوو هه زار که سی هه لبژارده وه و پرو ی کرده میسر ، وه له دوای زه حمه تیکی زۆر گه یشته ئه تفه ج ، که چل میلینک له قاهیره وه دوور بوو له ویتشه وه خو ی گه یانده جیزه ، له شکرێ مه لیکی قودس یش له به رامبه ره و له قه راغی چه می نیل بوو مه لیک ئاموری تفاقنامه یه کی له گه ل خه لیفه ی فاتیمی میسر ئیمزا کرد و به گویره ی ئه م تفاقنامه میسر کهوته ژیر حیمایه ی مه لیکی قودسه وه له دوای ئه م تفاقنامه یه مه لیکی

قودس به خوئی و له شکریه وه له نیل په ریپه وه ، شیرکۆ که ئەمە ی چاوپیی کەوت چوو بۆ سه عید و له شکر ی قودس سه ییری کرد ، شیرکۆ له باین ، راوه ستاوه که له شکر ی قودس نزیک ی بۆ وه ، شیرکۆ په لاماری دان له شکر ی قودس زۆر خراپ شکا ، دوا ی ئەمه شیرکۆ شاری ئەسکه نده ریبه شسی زهوت کرد و ئەم قه لا گه وره یه ی دایه دهست صلاح الدین ئەمه یه که م حاکمی ه تی صلاح الدین بو ، دوا ی ئەمه شیرکۆ نیوه ی له شکره که ی بۆ ئەمیر صلاح الدین به جی هیشته و خوشی له گه ل نیوه که ی تر چوو بۆ سه عید .

مه لیکی قودس له دوا ی شکانی گه رایه وه قاهیره و له گه ل مه لیکی حکومه تی میسر دا ، بریار یان دا ئەسکه نده ریبه بگرن ، له ته ره ف به حر و به ره وه دهو ریان گرت ئەمیر صلاح الدین قه ره مانانه مو دافه عه ی کرد ، هفتا رۆژ به م جو ره . به رام بهر هیرشی به حر و بهر وه کو شیر وه ستا ، له ولشه وه شیرکۆ رووی کرده پای ته ختی میسر و مو حاسه ری کرد ئەم دهست و برده ی شیرکۆ دو ژمنی ترساند ، ناچار داوا ی ناشتیان کرد .

بریار یان دا که له شکر ی قودس و شام میسر به جی به یلن و به گو ی ره ی ئەم تفاقه هه ردوو له شکر له میسر چوونه ده ره وه ، شیرکۆ و صلاح الدین گه رانه وه بۆ شام .

خیلافی سولج ئەوه نده ی پیی نه چوو که قه رالی قودس بۆ دا گیر کردنی میسر به له شکر ی که وه رووی کرده میسر شاری بلیسی گرت و کوشتاری کی زۆری له خه لکی میسر کرد و منسدال و ژنیش له م کوشتاره رزگار نه بوو .

ئەم جارە خەلیفەدی فاتیمی بەنەفسی خۆی کەوتە هاوار و کاغەزێکی بۆ سولتان نورالدین زەنگی کورد نووسی و تەکاو داوای هێژی لی کرد و پرچی ژنی موسڵمانی بۆ نارد و ئەمەش نیشانەی پارانەوێهێکی لەپارە بەدەر بوو .

سێیه م سەفەری میسر

سولتان نور الدین لەسەر پارانەوێهێ خەلیفە بریاری خستۆی دا لەشکرێکی بەقوتی کۆکردەوه و بەسەرکردایەتی شێرکۆ ناردی بۆ میسر ، ئەم لەشکرە هەشت هەزار کەسێک بوو ، وە گەلێ سەرکردە دیار و ناسراوی تیاوو ، صلاح الدین ئارەزووی چوونی نەبوو بەلام بەرامبەر بە ئەمری سولتان و مامی نەیتوانی پارەستی و لەگەڵ مامی چوو ، مەلیکی قودس کە خەبەری هاتنی شێرکۆی بیست ترسا و یەكەم جار ویستی نەهێلێ بگاتە میسر بەلام پێی نەکراو لەئەنجام بەناچاری گەرایەوه قودس . لەولاشەوه شێرکۆ گەیشته میسر و لە بەردەم قاهیرە وە خەلیفە و خەلکی میسر پیشوازیه کی شاهانەیان لی کرد و لەبەردەمی قاهیرە دا خێوتی هەل دا ، شاورێ وەزیریش فیکری وا بوو کە زیافەتێک بۆ شێرکۆ و ئومەرای شام بکاو هەموویان لەناو بەرێ بەلام کاملی کورپی بەم خیانهتە رازی نەبوو ، لەگەڵ ئەمەشدا بۆ خیانهت لە فرسەت ئەگەرێ تا رۆژیکی جومعه بەناوی سەردان چووێ ئوردووی شێرکۆ بەلام شێرکۆ لەوێ نەبوو ، صلاح الدین لەگەڵ هەندێ سەرکردە تر لەگەڵ شاورێ خائن چون بۆ

دهرههوی تۆردوو لهوی قۆلیان بهست و بۆلای خهلیفهیان نارد له ئه نجام شاورى وهزیر به بریارى خهلیفه کوژرا .

له دواى ئهمه خهلیفه عاضد ئه سد الدین شیرکۆی کرد به وهزیر و له قهیبى ، مهلیک المنصور ئهمیر و لجیوشى ، دایه به لأم وهزارهتى ئه وهنده دهوامى نه کرد و له رۆژى ۲۲ى مانگی جماد الاخر ۵۶۴ك دا ، وهفاتى کرد .

وهزارهتى ئهمیر صلاح الدین

ئهمیر له دواى سى رۆژ ته عزیزه ، فهرمىانى خهلیفه بۆ وهزارهتى ، ده رچوو هه ندهك له ئومه رای شام به م بریاره خۆشحال نه بوون و گه رانه وه بۆ شام ئهمه ش نیشانهى هه سوودى بوو ، ته گه ر نا بۆ ته وه مه قامه ، هه یچیان به قه ده ئهمیر صلاح الدین لایه ق نه بوون ، خهلیفه له قهیبى ملك الناصر ابو المظفر صلاح الدین والدین یوسف بن ئه یوبى دایه ، ملك صلاح الدین له ته مه نى بیست و دوو سالى دا وه له دواى ته کامولیتكى سیاسى و عه سکه رى ، گه یشته ئه م مه قامه ، به لأم كه ته ماشای ته تراهى خۆی کرد ، كه سى وای له ئومه را نه دی ، كه به گیان و دل یارمه تى بداو ، وای به باش زانى كه باوك و برایه كانى و خزمه كانى له خۆی كو بکاته وه ، کاغه زى بۆ نووسین و هاتن كه باوكى هات خه لاتى وهزاره تى له سه ر شانى خۆی هه لگرت و پیتشکه شى باوكى کرد ، به لأم باوكى قه بوولئى نه کرد و گووتئى : ته گه ر تۆ لایه ق نه بویتایه ، خوا ئه مه ی نه ته دایتئى ، صلاح الدین ویستئى خه لکى میصر له خۆی رازى بکاو زۆر چاکه ی له گه ل کردن ، هه رچه نده خۆی سونى بوو و خه لکى میصر شیعه

بوون ، هیچ ده خلی ئیشوکاری مه زهه بی نه کردن و ته نیا له خوتبه دا له
دوای ناوی خه لیفدهی ناوی سولتان نورالدین زهنگیش ته برا .

له کاتی وه زاره تی دا خاچ په رسته کان ، شاری دمیاتیان داگیر کرد
صلاح الدین شاره کهی وه رگرتوه و له میسر ده ری کردن و جگه له مه
شاری عه قه بهش که له سه ر پینگه ی هه جاجی میسر بوو سه نده وه ،
به هوی ئه مه مه وقیعی صلاح الدین رۆژ به رۆژ له دلئی خه لکی میسر و
ئومه رای دا له بلنیدیدا بوو .

کاتیک مؤتمن الخلافة ، که وته خیانه ته وه له گه لئی وه هه تا
فه رهنگی لی هان دا که بیته سه ر میسر تا صلاح الدین بکه ویتته به یینی
دوژمنی ده ره وه و ناوه وه مؤتمن الخلافة به له شکری سو دان ، که په نجی
هه زار که سیک بوو ، پشت نه ستوور بوو صلاح الدین له فرسه تیکدا ،
ئه م خاتینه ی له ناو برد ، له سه ر ئه مه له شکری سو دانی ده ستیان کرد به
ئاژاوه نانه وه .

صلاح الدین ، شه مس الدوله تورانشای برای خوی خسته کار بو
کوژاندنه وه ی ئه م ئاگره ، به راستی ئه م برا ئازا و دل سوژه باش له عۆده یان
هات و له ماوه ی دووسئ سال ره چه له کی برینه وه ، له خاکی میسر دا
سو دانی نه هیشت و زوری کوشتن ، هه ندیکیشیان رایان کرد بو سو دان ،
له ویش له ته ره ف عادل شای برابه وه ته فرو تونا کران .

له دوای کوشتنی مؤتمن الخلافة جه وه هر ، ئه میر صلاح الدین بهاء
الدین قره قوش ی کرد به مؤتمن الخلافة ، ئه میر صلاح الدین هیشتا تازه
هه رای سو دانی بریبووه که خاچ په رسته کان هاتنه سه ر شاری دمیات

مه‌لیکی قودس له گه‌لّ حکومه‌تی رۆم دا قسه‌ی کرد به‌یه‌ک و، ویستی میسر داگیر بکاو له‌پیش هاتنی له‌شکر و دوننمای رۆمدا خو‌ی هاته‌ سه‌ر شاری دمیات و بۆ مودافعه‌ه‌ه‌ حازر بوو له‌به‌ر نه‌وه‌ دوننماو له‌شکری قودس له‌دوای په‌نجا رۆژ شه‌رو موحاسه‌ره‌ به‌ حالیکه‌ی خراب گه‌رانه‌وه‌ و هیچیان پی نه‌کراگه‌ له‌مه‌ش به‌ ته‌قدیری خوا فه‌رتنه‌یه‌کیش له‌ به‌حردا په‌یدا بوو پاشاوه‌ی دوننمای رۆمی غه‌رق کرد .

صلاح الدین له‌گه‌لّ ته‌مه‌دا که وه‌زیری خه‌لیفه‌ عاضد بوو له‌ته‌ره‌ف سولتان نور الدین زه‌نگی یشه‌وه‌ مه‌سه‌بی سپاسلاری بوو .

صلاح الدین له‌دوای ئه‌م سه‌رکه‌وتنه‌ یه‌ک له‌ دوای یه‌که‌ رۆژ به‌ رۆژ پله‌و پایه‌ی له‌ بلندی دابوو وه‌ له‌ دوای پاکسازی ناوه‌وه‌ و سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ر خاچ په‌رسته‌کاندا ویستی بۆ ته‌ئمینی سه‌ر به‌خۆیی ورده‌ ورده‌ مه‌زه‌به‌ی سوننی له‌به‌ینی میسریه‌کان بلاؤ بکاته‌وه‌ به‌م فیکره‌ باشه‌ دوو مه‌دره‌سه‌ حوجره‌ی گه‌وره‌ی کرده‌وه‌ یه‌کیکیان ناسریه‌ و ئه‌وی تریشیان کاملیه‌ی ناونا ، ابن اسیر ئه‌لی مه‌دره‌سه‌یه‌کی بۆ مه‌زه‌به‌ی شافعی له‌ قاهره‌ دروست کرد و قازیانی شیعه‌ی میسریشی عه‌زل کرد له‌ جیگه‌ی ئه‌وان قازی شافعی دانا .

دوای ته‌مه‌ خه‌لیفه‌ عاضد وه‌فاتی کرد له‌ ۶۷ه‌ک دا، صلاح الدین خه‌زینه‌ی قه‌سری خه‌لافه‌تی به‌سه‌ر ئومه‌راو پی‌او ماقولان و هه‌ژاران دا به‌ش کرد .

مهلیک صلاح الدین

له دواى وه فاتى خهلیفه عاضدی فاتی شیعه صلاح الدین بوو په مهلیک و حکومدارى سه به خوی میسر یه که م ئیشی دروستکردنى قه لای قاهره بوو دیواریکى مه حکمه می به ده وری شاری قاهره دا دروست کرد و قه لایه کیشی به ناوی خویره وه بو پاراستنى شاره که بینا کرد وه له نار ئهم قه لایه شدا سه راو ده وائیر و هندیك خانوی مونسایی بو خوئی و دست و پیوه ندی دروست کرد ، وه نیشانه ی به یداخى سولتان صلاح الدین که هه لۆ یه کی سوور له سهر زه مینیکى زهرد بوو ئیستاکه ش به سهر یه کی له دیواره کانی قه لاکه وه ماوه .

مهلیک صلاح الدین نه ی ویست که سولتان نور الدین زهنگى لیى بکه ویتته گومانه وه له بهر ئهمه له خوتیه ی جومعه له دواى ناوی خهلیفه ی عه بیاسی به غدا ناوی سولتان نور الدین زهنگى یش نه خویندرايه وه و سککه ی به ناوی ئه وه وه لیئا ، وه له خه زینه ی قه سرى خوله فای فاتی دیاریه کی زۆر به قیمه تی بو نارد .

به لام هه ندیک له سه رکرده کانی سولتان نور الدین که له فه ته ی میسردا له گه ل شیرکو و صلاح الدین دا نه مابونه وه ، ئه مانه به رده وام هه ولیان ئه دا که دلی سولتان نور الدین له گه ل مه لیك صلاح الدین بگۆرن به هوی ئهمه کاتیک سولتان نور الدین رووی کرده میسر و ویستی بیگری که مه لیك صلاح الدین ئهم خه به ره ی بیست مه جلیسى شورای کۆکرده وه و موزاکه ره ی له گه ل کردن و یه کی له ئه ندامانی مه جلیس

گوتی لازمه شهڕ له گهڵ سولتان بکهی نجم الدین ئه یوبی باوکی که
 نه مهی بیست تووره بوو گوتی ولاته که ولاتی سولتانه و هه موومان غولام
 و ته به عهی ئه وین وه له سه ر ئه مه مه جلیس بلاوه ی کرد و له پاشدا
 نجم الدین ئه یوب گه لی لومه و نه سیحه تی مه لیک صلاح الدین ی
 کورپی خۆی کرد .

مه لیک صلاح الدین کاغه زیکی تابیه ته تی نووسی و به تورانشای
 برای خۆی نارد بو سولتان نور الدین و بو ته ئمینی وه زعه که ، سولتان
 دوا ی ئه مه که کاغه زی تابیه ته تی وه رگرت ناشتبوره و داوا ی کرد مه لیک
 صلاح الدین به له شکریه وه بی و له فه له ستین یه کد گیرین و شهڕ له گه ل
 مه لیکی قودس بکه ن مه لیک صلاح الدین چوو به لام له پیش
 چاوی ته که وتنی سولتان به هۆی نه خوشی باوکیه وه گه رایه وه میسر چونکه
 له م کاته دا ئه میر نجم الدین ئه یوب له نزیک باب و نه سر له ولاخ که وته
 خواره وه و له دوا ی چهند رۆژیک وه فاتی کرد .

سولتان نور الدین زهنگی له گه رانه وه ی مه لیک صلاح الدین عاذز
 بوو ، وه بریاری دا که به له شکریکه وه به چیتته سه ر میسر و داگیری کاو
 مه لیک صلاح الدین عه زل بکا به لام مه رگ ماوه ی نه داو له و رۆژانه دا
 وه فاتی کرد . رۆژی چوارشه مه ۲۱ ی شه و ال ۵۶۹ هـ .

له و به ینه دا دونمای سلجیا هاتبوه سه ر ئه سه که نده ریه مه لیک صلاح
 الدین زوو ده فعی کرد و قه رالی قودس یش مرد که دوژمنیکی به قوه تی

مه لیک صلاح الدین بوو . له دواى وه فاتى سولتان نور الدین بو سهر به خوئی مه لیک صلاح الدین ئیتر مانعیك نه ما .

وه به ته بیعدت حاکمیه تی شهرق و سهردارى ئیسلام که وته عۆده ی مه لیک صلاح الدین ره قیبیکى وای بو نه ما که بتوانئى به رامبه ری راوه ستى .

له دواى وه فاتى سولتان نور الدین زهنگى مه لیک صالح که هیشتا مندالیکى یانزه ساله بوو هاته جیگه ی سولتان نور الدینی باوکى وه به هۆى بى ئیداره یی ئومه رای باوکى غه له به یان لی سه ند ، سه یف الدین ی ئاموزای که حاکمى موسل بوو ، ولاتانی جزیره ی سولتان نور الدینی داگیر کرد ، وه ئومه راکانی تریش هدریه که وه له جیگه ی خویدا که وته هه وای سهر به خوئی سولتان صلاح الدین که ئهم حاله ی بیسته وه کاغه زیکى بو وه زیرى مه لیک صالح نووسى و لۆمه ی کردن و گۆتى نه گهر ئینوه خزمه تی مه لیک صالح نه که ن و مولکه که ی نه پاریزن نه وه من خۆم دیمه شام و پاریزگاری لی نه که م ، به لام حاکمى حه له ب گویى به قسه ی سولتان صلاح الدین نه داو ، شمس الدین بن دایه ، مه لیک صالحی بانگ کرده حه له ب و گرتی و بو قایم کردنی جیگه ی خو ی له گه ل حکومه تی فهرهنگی قودس دا ، له دژی سولتان صلاح الدین ئیتفاقی کرد ، له سه ر ئهم کاره سولتان صلاح الدین کاغه زیکى بو خه لیفه ی عه باسى المستضیء بالله ، نووسى و شکایه تی لهم شوړش و پاشا گهر دانیه ی مهمله که تی مه لیک صالح کرد .

سولتان صلاح الدین

له‌دوای وه‌فاتی سولتان نور الدین زه‌نگی ولاتی شام و جزیره که‌وته ده‌ست مه‌لیک صالح کوری سولتان نور الدین به‌لام به‌هۆی بی ئیداره‌یی ئومه‌راکانی شام و جزیره که‌وتنه هه‌وای سه‌ربه‌خۆیی و هه‌ریه‌که‌و شوینیکی بۆ خۆی داگیر کرد .

سیف الدین حاکمی موسڵ بوو ، کمشتکین بوو به ئامری سه‌ربه‌خۆ له‌حه‌لب و به‌م جوړه ولاتی شام و جزیره یان له مه‌لیک صالح داگیر کرد و له‌سه‌ر ئه‌مه سه‌رکرده‌کانی دیمه‌شق تکانامه‌یان بۆ سولتان صلاح الدین نووسی تایبانگاتی و له‌م ته‌هلوکه‌یه رزگاریان بکا .

سولتان صلاح الدین ده‌ست به‌جی هه‌لساو به‌له‌شکره‌وه ده‌شتی (تیه‌ی بری و له‌ خاکی قودس به‌بی ترس تیپه‌ری و گه‌یشه‌ خاکی سوریه ، له‌پیش هه‌ره‌که‌تیدا نوسراویکی بۆ خه‌لیفه‌ی عه‌باسی به‌غدا نووسی بوو که زۆر پتیوسته سوریه‌ش به‌ده‌سته‌ده‌بی ، تابتوانی له‌گه‌ل حکومه‌تی فه‌ره‌نگدا خه‌ریک بی و پارێزگاری له‌ ده‌وله‌تی ئیسلام بکاو چونکه حکومه‌تی بیکاره‌ی مه‌لیک صالح ئه‌م خزمه‌ته‌یان پیناکرئ و نه‌یان کردوه ، به‌لکو له‌گه‌ل دوژمنی دیندا رێک که‌وتوون ، سولتان به‌م جوړه یارمه‌تی له‌ خه‌لیفه‌ی به‌غدا وه‌رگرت و له‌لای هه‌موو که‌س به‌ موجه‌یدی ئیسلام ناسرا ، له‌ته‌نجام سولتان به‌له‌شکریه‌وه هات و گه‌یشه‌ شام و له‌ دیمه‌شق چه‌ مالتی باوکی و له‌وئ قه‌لاکه‌ی ته‌سلیم کراو خه‌زیننه و مالتیکی زۆری تیا‌بوو هه‌مووی به‌سه‌ر خه‌لکی شام دا ، دابه‌ش کرد و هه‌موو خه‌لکی

شامی که یف خوۆش کرد ، سولتان له دوای رێك خستنی ئیشوکاری شام سیف الاسلام طفتکین ی برای ، به سه ریه وه داناو رووی کرده جس شماره که ی گرت و رووی کرده شاری همه ما ، ئه ویش ته سلیم بوو ، له دوای ئه مه سولتان رووی بوۆ حه له ب و چوار ده وری شماره که ی گرت و گرتی من به دوژمنایه تی نه هاتومه و به لکو بوۆ رزگار کردنی مه لیک صالح له ده س کمشتکین و هه ندیک سه رکرده ی تر هاتومه ئه م ولاته .

کمشتکین که چاری به و حاله که وت ویستی به یارمه تی فیداییی ئیسماعیلی ، سولتان صلاح الدین له ناو به ری ناردیه لای مورشیدی ئیسماعیلی که ناری شیخ الجبل راشد الدین سنان ، بوو له ته ره ف ئه م شیخه وه چه ند فیدایه ک نیرا ، سولتان پیتی زانی و هه مووی کوشتن .

له لایه کی تریشه وه ریاموند حاکی ترابلس ، که له زه مانی سولتان نور الدینه وه هه پس بوو کمشتکین ، به ره لای کرد ، تا به رامبه ر سولتان بوه ستی له دوای به ربوونی له گه ل مه لیک بالذوین ی قودس و یارمه تی دانی کمشتکین و به له شکر یکه وه رووی کرده شاری جس ، سولتان که وای زانی وازی له موحاسه ره ی حه له ب هیناو رووی کرده له شکر ی قودس به لام ریاموند ، نه یویرا به رامبه ر سولتان بوه ستی و گه راپیه وه ، سولتانیش به عله به کی گرت و چووه شام .

دوای ئه مه مه لیک صالح داوای هیزی کرد له سیف الدین حاکی موسل ، ئه م حاکی به خوۆی و له شکر یه وه هات و له گه ل له شکر ی حه له ب یه کدگیر بوو ، هه ردوولا روویان کرده سولتان صلاح الدین و له ۱۹ ی

په مهزانی ۵۷۰هـ.ک دا ، شهرێکی قورس قهوما ، له نهنجام لهشکری موسل و
 حه لهب زۆر خراپ شکاو سولتان تا حه لهب راوی نان و لهو شارهدا
 موحاسه رهی کردن ، سیف الدین حاکمی موسل خۆی ده ربازکرد و چوه
 موسل به لام لهشکری سولتان وازیان لی نه هیئاو روویان کرده موسل ،
 سیف الدین لهشکریکی شهش ههزار کهسی به پیره وه نارد و له تهل
 السلطان دا توشی لهشکری سولتان بوون و نه بجارهش لهشکری موسل
 شکاو رایان کرده حه لهب ، سولتان له دوای ئه م سه رکه وتنه له رێگه ی دا
 قه لای بزاعه و منبج و نه غزاری گرت و له م کاته دا چند فیداییه ک یه ک
 له دوای یه ک هه ئیان کوتایه سه ر سولتان و یه کیتک شیریکی له سه ری دا
 به لام له بهر کلاو زری که م ته ئسیری کرد و له نه نجام هه موویان کوشتن .

ئه م فیداییانه له ته ره ف کمشتکین وه نیرا بوون سولتان له دوای ئه م
 حادیه قه لای حه له بی زیاتر موحاسه ره کرد و ناچار داوا ی ناشتی یان کرد
 بو ئه م مه به سه ته کچیکی سولتان نور الدینیان نارد سولتان زۆر ریز و
 حورمه تی گرت و له بهر خاتری نه و کهسی ئازار نه دا و ته سیره کانی
 حه له بی ئازاد کرد و برینداره کانی تیمار کرد .

له نه نجام مه لیک صالح به سولح رازی بو ، به م جو ره جگه له شاری
 حه لهب و ده روبه ری هیه جینگه یه کی تر بو مه لیک صالح نه مایه وه و
 هه موو که وته ژیر حوکی سولتان صلاح الدین .

له دوای ئه م سولحه سولتان دهستی کرد به رێک خستنی ئیشوکاری
 سوریه و فیرقه ی ئیسماعیلیه ی نزم کرد و تورانشای برای که له یه مه نه وه بو

دیدهنی هاتبوو کرد به جیگری خووی و لهسه ر سوریهی داناو گه رایه وه میسر . له دوای خه لاتی خه لیفه ی عه بیاسی گه یشتی و به ناوی خه لیفه وه بوو به سولتانی میسر و شام ، له م پۆژه وه ناوی مه لیک صالح له سکه و خوتبه هه لگیرو سکه به ناوی مه لیک ناسر یوسف بن ئه یوب وه لیئدرا ، له دوای ئه مه له و سه فه رده دا هه رچی تالانیک ده س که وتبوو هه مووی به سه ر له شکرده دا به ش کرد .

له دوای گه رانه وه ی سولتان له شام بو میسر ، فه رنه گ به هه لیان زانی و له دوو قۆله وه پرویان کرده شام و شاری به عله به ک و ئه وانه یان تالان و ویران کرد و تورانشایان شکاند و زۆریان له موسلمانان به دیل گرت .

سولتان که ئه مه ی بیست به له شکرکی بچوو که وه پرووی کرده فه له ستین و تا شاری ره مله ، هات و له وی تووشی له شکرکی به قوه تی فه رنه گ بوو که وتنه شه ره وه به لام له م شه رده دا فه رنه گ سه رکه رت سولتان به زۆر له م شه رده دا رزگاری بوو ۵۷۳ ه .

ئه میر عیسی هه کاری له م شه رده دا که وتنه ده س فه رنه گ له دواییدا سولتان به پاره کرپیه وه .^(۱)

سولتان صلاح الدین گه رایه وه میسر و ئه مجاره له شکرکی به قوه تی کو کرده وه و له دوای سی مانگ پرووی کرده سوریه و له شکرکی شامیشی خسته ته ک خووی و ته نگی به فه رنه گ هه ل چنی ، له لایه کی تره وه فه رنه گ له شکرکی ناره سه ر سوریه و سولتانیش ئه میر فرخشای برزازی

به له شکرێکهوه ناردە بەرامبەریان فرخشا فەرەنگی خراپ شکاندو زۆر نەمابوو مەلیکی قودس بەدیل بگری بەلام پیاویکی گاور که ناوی همفری بوو مەلیکی قودسی پزگار کرد ، له لایه کی تریشهوه سولتان صلاح الدین خۆی به له شکرهوه چوه سەر قهلائی یه عقوب و موحاسه ره ی کرد و دهسی کرد به تالان کردنی ته ترافی شاری سهیداو به بیروت .

مەلیکی قودس بو تۆله سەندنهوه ، به له شکرێکی زۆروه به قوه تهوه پرووی کرده له شکرێ سولتان و له مبرح العیبون دا ، شه پێکی زۆر قورس له بهیندا قهوما و فەرەنگ زۆر خراپ شکاو زۆریان لی بەدیل گیرا ، حاکی ترابلس ریاموند ، حاکی رهمله بولدوین ، حاکی ته بهریه هرج ، وه هەندیک پیاوماقولاتی تری فەرەنگیش بەدیل گیران . سولتان له داوی ئەم سەرکهوتنه به دوومانگ هاتهوه سەر قهلائی یه عقوب و له ماوهی پینج پۆژدا گرتی و پاسهوانانی فەرەنگی بەدیل گرت و قهلاکهی پوخاند .

به هۆی له دهست چوونی قهلائی یه عقوب فەرەنگ کهوته ترسهوه و داوای شه رهستانی دووسالی کرد و سولتان قبولی کرد جگه له حاکی ئەنتاکیه هه موو سەرکرده کانی فەرەنگ له م سولحه دا به شدار بوون .

سولتان صلاح الدین ویستی له م فرسه ته دا ، ئیشوکاری جزیره ش ساغ بکاتهوه ، حاکی حصن کیف نور الدین که زاوای قلیج ئه رسه لان ی حاکی سه لجوقی پۆم بوو له گه ل خه زوریدا تی ک چوو بوو له سەر ئه وه قلیج ئه رسه لان ویستی شه ره له گه ل نورالدین بکا ، هه رچه نده سولتان له رووداوی حصن رعبتن وه رقی له قلیج ئه رسه لان بوو به لام دیسان نه ی

ویست خوین له بهینې موسلمانان برژی و پټکی خستن و خوشی چوه سهه
 حاکمی ټهرمینیاى بچووک که ناوی روین بوو شکاندی و ناچار بوو سولجی
 کرد دواى ټهمه ههموو حکومه ته بچکوټه کان گه وره یی سولتان صلاح
 الدینیان قبول کرد و بریاریان دا بو ماوه ی دووسال شه ر له گهل یه کتر
 نه که ن .

حاکمی موسل ، جزیره ، ههولیر ، حصن کیف ، ماردین ، مهلیکی
 روم و ټهرمینیاش داخیلی ټهم تفاقنامه بوون .

بهم جوړه شه ر له نیوان موسلمانان دواى هات و شوړه تی گه وره یی
 سولتان صلاح الدین به ناو ولاتانی بهینى به حری رهش و خه لیجی فارس و
 به حری سپیدا بلاو بووه و ، به هو ی ټهمه قوه تی نیسلام به رامبه ر به
 فدرهنگ په یدا بوو .

له دواى ټهمه سولتان به دلټکی خوش گه پرایه وه بو میسر و ټهمیر
 فدرخشی برازای به سه ر شامه وه به جی هیشت .

لهم کاته دا تورانشای برای که حاکمی ټه سکه ندریه بوو وه فاتى کرد
 له ۵۷۶ هـ .

دواى ټهمه سولتان ده سی کرد به پټک خستنی ټیشوکاری میسر و
 کردنه وه ی مه دره سه و چاک کردنی رینگه و بان و قایم کردنی ټه سکه ندریه .

لهم کاته دا سولتان خه به رى بو هات که رینوټد ټهرنات حاکمی شاری
 کرک ، تفاقنامه ی ناشتی هه ټوه شانده وه و ، کاروانیکی بازرگانی نیسلامی
 که له نزیك کرن تیپه رین تالان کرد ، وه له هه مان کاته گه میه کبی

حهجاجی مهسیخی لای دابوه شاری دمیات ، سولتان بو بهرامبهریی به معامهلهی حاکی کرک ، نهو خه جاجانهی گرت .

ههر له ماوه یه دا حاکی موصل و جزیره نه میر سیف الدین غازی وهفاتی کرد جزیره ی بوتانی دابوو به سنجه رشای کوری و ئاکره ی دابوو به ناصر الدین کشک و باقی ولاتانی موصل و جزیره شی وهسیدت کرد بوو بوو عزالدین مهسعودی کوری .

پاش ماوه یه کی تر مه لیک صالح کوری سولتان نور الدین زهنگی یش وهفاتی کرد له ۵۷۷هک ، نهویش حه له بی وهسیدت کرد بوو بوو عزالدین مهسعود به لام نه میر عزالدین له دراییدا حه له بی بهرامبهر ، به سنجار ، دابه عیماذالدینی برای .

سولتان صلاح الدین له وهفاتی مه لیک صالح و زهوت کرانی حه له ب له تهره ف عیماذالدینه وه زور سه خلهت بوو به لام له بهر تفاقنامه ی دوو سآله ی نیوانیان مومکین نه بوو به چیتته سه ری و چونکه سولتان قهت تفاقنامه ی نه شکانده له گهل نه مه شدا هیشتا ماوه ی چوار مانگ ماوو تفاقنامه که ته وایی ، که چی خه به ری بوه ات هه ندیک له حاکیه کانی جزیره له گهل شیخی جه بدل و فه ره نگدا له دژی سولتان خه ریکی ریک که و تنن .

له سه ره ته مه سولتان به له شکرده وه رووی کرده شام ، بارگرانی له گهل تاج الملوک بوری برای خویدا ناره ده شام و خوئی به له شکرده وه له مانگی سه فه ری ۵۷۸هک دا ، گه یشته شام .

دوای چەند رۆژێك دیسان هەلی کوتایە سەر ولاتی فەرەنگ زۆری لی
 كوشتن و شاری بیسان یشی گرت و گەرایەو شام لەدوای مانگێك
 چوو شاری بەیروتی لەتەرەفی بەحرەو بەرەو موحاسەرە کرد ،
 بەلام لەپیش گرتنی بەیروت ، رووی کردە جزیرە لەم بەینەدا
 ماوەی تفاقنامە که تەواو بوو .

زۆریە حاکمانی جزیرە چونە ژێر فەرمانی سولتانەو ، دوای ئەمە
 چوو موسل بگری و موحاسەرە کرد بەلام لەدوای دوومانگ موسلی
 بەجی هیش و چوو سنجاری گرت و لەدوای موحاسەرە کی هەشت رۆژی
 ئەو قەلامە حکەم و گەرەبیە گرت .

لەم کاتەدا خەبەری بۆهات که عیبادالدینی حاکمی حەلب لەدژی
 سولتان لەگەڵ فەرەنگدا رێک کەوتووە و ئەیانەوی هێرش بکەنە سەر ولاتی
 سولتان دوای ئەم خەبەرە لە فورات پەریوە و لە رێگەدا غیتانی گرت و
 لەپاشدا چوو حەلبی موحاسەرە کرد .

عیبادالدین کەزانی ناتوانی خۆی رابگری داوای لە سولتان کرد
 لەباتی حەلب ، سنجار و ئەم شوینانە سەر بە سنجارن وەکو نەسیبین ،
 خاپور ، رقە و سروچ ، بداتی سولتان رازی بوو ن بەم گۆرینەوویە و ،
 داخیلی حەلب بوو لەکاتی موحاسەرە حەلبدا بوو که خەبەری وەفاتی
 مەجد الدین بوری برای بۆ هات و زۆر عەداز بوو ، قازی شام محی الدینی
 کوری زەکی لەدوای گرتنی حەلب ئەم دووبەیتە بۆ سولتان نووسی و
 فەرمووی :

وفتحکم حلباً بالسيف في صفر

مبشر بفتوح القدس في رجب

ئەم شیعەری قازی عی الدین وەکو کەرەمەتێک بوو چونکە سولتان چوار سال دواى گرتنى حەلب قودس یشی پزگار کرد لە مانگی رەجەب . هەرەك چۆن قازی موژدەى پێدا بوو لە حەلب ز لە دواى گرتنى حەلب شۆرەت و گەورەیی سولتان بەتەبیعدت زیاتر بوو ، وەبەگەرەى هەموو ئومەرای ئیسلام ناسرا ، لەم کاتەدا فەرەنگ لە وەفاتی فەرەخشای جینگری سولتان لەشام سویدیان وەرگرت و تا نزیکى شام ولاتیان تالان کرد لەلایەکی تریشەو ئەمیری کەرەگ ، تا مەدینەى پیروز ئەو ناوێ وێران کرد و ئەوئەندەى ئەمابوو کە مەدینەش بگرن ن بەلام ئەمیر لؤلۆ بەفریادا گەیشت و لەشکری کەرەکی شکاندو زۆری لی بەدیل گرتن .

سولتان لەم کارە زۆر عەداز بوو دەس بەجی بەلەشکرەو لە چەمی ئەردەن پەرییەو و گەیشتە شاری بیسان و سوتاندی و دواتر چوو شاری کەرەکی موحاسەرە کرد ، دواى ئەمە فەرەنگ داواى شەپووەستانی چوار سالەیان کرد و ، سولتان ئەم داواپەشی قبول کرد و گەراییەو شام .

لەم کاتەدا حاکمی موسل بەرەزەمەندی خەلیفەى عەبباسی ویستی لەگەل سولتاندا سولح بکاو سولتان بەلەشکرەو رووی کردە موسل و موحاسەرەى کرد و پاشان وازی لە موسل هیناو چوو شاری میا فارقین ی گرت و گەراییەو سەر موسل لە ئەنجام بە ئاشتی لەگەل حاکمی موسل رێک کەوت لەسەر هەندیک خال وەکو خوتبە خویندن و سکه لێدان بەناوی

سولتان صلاح الدین وز ، وازهێنان لە هەندیک شارو شارۆچکە بۆ سولتان ، بەگوێرەی ئەم سولحە سولتان بوە حوکمداری جزیره و بەشیکێ کوردستان ، واتە : دەولەتی ئیسلام لەسەر دەمی عەبباسیەکان دا ، لەولاتی سودان و مەغریب و میسرەو تاکوردستان کەوتە ژێر حوکمی سولتان صلاح الدین ، تەنیا عێراقی عەرەب و ئێران و ئەفغان و پاکستان و هەندیک شوینی تر لەژێر حوکمی خەلیفەی عەبباسی لە بەغدا مایەو .

سولتان صلاح الدین و خاچ پەرستەکان

سولتان لەدوای ئەمە کە ئیشوکاری سوریه و جزیره و بەشی زۆری کوردستانی بەشەرۆ ناشتی برپیهو و ئەو هیژە بلاوی کە سەرکردهکانی ئیسلام بەزۆری لەشەری ناوہخۆیان سەرف ئە کرد ، هەمووی کۆکردهو و بۆ گەیشتن بەو مەبەستەي خۆی کە رزگار کردنی قودس و دەرپەراندنی خاچ پەرستەکان بوو لە فەلەستین ، دوای ئەمە دیسان فەرەنگ تفاقنامەي ناشتی چوار سالەیان شکاند و پێش تەواو بوونی چوار سالە کە لە ٥٨٢ هـ دا ، ئەمیری کەرەگ ، کاروانیکێ گەورەي ئیسلام لە کاتی کدا کە نزیک کەرەگە وە تێپەر ئەبوو هەموو مالکەي لی سەندن و ژن و پیاوہ کەشێ بەدیل گرتن ، بەرپواہیتیک خوشکی سولتان صلاح الدین یش لەناو ئەم دیلانە دا بوو ، رینۆلد بەمەش رازی نەبوو هەندیک سوکایەتیشی بئە

نایینی پیروزی نیسلام کرد ، سولتان بهم کاره زور عاذز بوو سویندی
خوارد نه گهر رینۆلد بگری نه بی به دهستی خوی بیکوژی .

له دواي ئەم رووداوه سولتان مه جلیسی شورای جهنگی کو کرده و
ئەم مه جلیسه بریاری به شه ری فەرهنگدا ، له رۆژی پینج شه می مانگی
ربیع الاول سالی ک له شکری نیسلام به بهرده میدا رابورد وه رۆژی دوايي
له دواي نوژی جومعه له خوار ته بهریه له چه می نه ردهن په ریه وه و
دوژمن که له سخوریه بوو هیتیکی بهرامبهر دوژمن دانا و خوی چوه سهر
ته بهریه و گرتی و رۆژی دوايي له شکری نیسلام به هه لمه تیکی شیرانه
پوویان کرده له شکری فەرهنگ و تهر و تونایان کردن ئەم رۆژه رۆژی
پووخانی بناغهی دهولته تی فەرهنگی فه له ستین بوو ، له شه ره دا مه لیک
جۆی و نه میری که ره گ و برای مه لیک و هه ندیک سهر کرده ی تریش له گه ل
فەرهنگیکی زور به دلیل گیران ، داری سه لیبیش له ناو تالان دا بوو له و
رۆژه ی که سه لیبی هاتبوه ئەم ناوه تا نه و رۆژه تووشی شکستی وا گه وره
نه بوو بوون .

دواي ئەمه ختوه تیکیان بو سولتان هه لداو مه لیک جۆی و نه میری
که ره گیان هیناو مه لیک جۆی داواي ناوی کرد به فراویان بو هیناو توژیکی
لی خوارده وه و دای به نه میری که ره گ ، به لام سولتان گوتی نیمه نه و
ناوه مان به و نه داوه و پاشان باسی وه حشیه ت و غه دری نه میری که ره گی
دهر حه ق به کاروان و حه جاجی موسلمانان کرد و له پاشدا به دهستی خۆی
کوشتی و سوینده که ی هینایه جی مه لیک جۆی له م کاره ترسا به لام

سولتان دلخۆشی دایه‌وه و له‌گه‌ل باقی دیله‌کان به‌رێژ و حورمه‌ته‌وه ناردنی بۆ شام . ته‌نیا له‌ناو نه‌مانه‌دا دووسه‌د که‌سیکی هه‌لبژارد که خراپه و زولمیکێ زۆریان ده‌رحه‌ق به‌ ئیسلام و موسلمانان کرد بوو ئه‌م دووسه‌دی کوشت .

دوای ئه‌مه سولتان چوه سه‌ر ته‌به‌ریه‌و گرتنی و دواتر پرووی کرده عه‌ککاو ئه‌م قه‌لایه‌ش ته‌سلیم بوو ، دوای ئه‌مه سولتان مه‌لیک عادلی برای خۆی نارد تاله سنووری میسره‌وه ده‌س پێ بکاو مه‌لیک عادل حصن مه‌جده‌ل یاناو یافای گرت و دیلیکی زۆری ده‌س که‌وت .

سولتان خۆشی له‌شاری عه‌ککاو هه‌ندی قۆلی ناره‌ده شاری ناسره و قیساره ، سه‌یفا ، سه‌فوریه ، شه‌قیف و عه‌فوله‌ی گرت . له‌لایه‌کی تریشه‌وه شاری نابلس و سبستیه‌و هه‌ندی شارۆچکه‌ی تری ئه‌و ناوه‌ی گرت . دوای ئه‌مه سولتان خۆی چوه سه‌ر شاری تینین و گرتی و پاشان شاری سه‌یدای بی شه‌ر گرت و شاری به‌یروت له‌دوای ئه‌مه پرووی کرده شاری عسقه‌لان و موحاسه‌ره‌ی کرد و چوارده رۆژ له‌گه‌لی خه‌ریک بوو نه‌گیراو پاشان به‌شیده‌ت هه‌جومی کرده سه‌ری و گرتی له‌دوای ئه‌مه شاری غه‌زه و ، ره‌مله ، خلیل الرحمن بیت اللحم و چه‌ند جیگه‌یه‌کی تریشی گرت .

ئه‌م هه‌موو سه‌رکه‌وته‌نه یه‌ک له‌دوای یه‌که له‌ماوه‌ی دوو مانگدا بۆ سولتان مه‌یسه‌ر بوو به‌راستی ئه‌مه بۆ هه‌یچ پادشایه‌ک نه‌بوو بوو ، له‌دوای ئه‌مه رینگه‌ی قودسی شه‌ریف بۆ ئیسلام کرایه‌وه ، سولتان ده‌یزانی که نه‌هه‌میته‌تی ئه‌و شاره‌ پیرۆزه له‌لای ئیسلام و گاور زۆر گه‌وره‌یه له‌به‌ر ئه‌وه

نه یویست به شهر بیگری و تووشی موحاسره و ته خریبی بکا بهم فیکره
 باشه ژماره یه ک پیای دیار و ناسراوی نارده قودس تا بو ته سلیم بوونیان
 قسه له گه له خه لکه که ی بکه ن به لām فه رهنگی ئه وی ته کلیفی ته سلیمان
 قبول نه کرد لهم کاته دا سه رکرده ی قودس حاکی رهمله بلبان بوو له
 شه ری ته به ریه که به شه ری حطین به ناوبانگه به دلیل گراو ئیزنی له سولتان
 وه رگرت که بچیتته قودس ماله که ی بهیئی و شه ویك زیاتر له قودسدا
 نه میئیتته وه ، به لām له قودس دا مایه وه و بوو به قوماندانی مودافعه ی
 شاره که وه شه ست هه زار که سینکی لی کۆبووه و گه وره ی قه شه کانی قودس
 خه زینه ی کلیسای بو کرده وه تا بو مودافعه سه رفی بکا .

سولتان صلاح الدین که وایزانی به له شکره وه پرووی کرده قودس و
 له ۱۵ ی ره جه بی ۵۸۳ک دا گه یشته ئه وی و ده وره ی دا له دوا ی پینج پوژ
 لای باکووری بو هجوم به په سه ند زانی و جه به ل زه یتون ی کرد به بنکه ی
 ئوردو وه کی و له ویوه دهستی کرد به هه راسان کردنی شاره که ، له شکر
 ئیسلام له چاله که ی ده وره ی تیپه ر بوون و شووره ی شاره که یان کون کرد ،
 دوا ی ئه مه فه رهنگ داوا ی خو به ده سه ته وه دانیان کرد به و مه رجه ی که
 له ماوه ی چل پوژدا فه رهنگ به سه ره سه تی له شاره که ده ریچن و هه ریپاویک
 ده دینار و ژن پینج و مندال دوو دینار فیدییه ی رزگار بوون بدهن ،
 هه ره که قازی شام محی الدین له دوا ی گرتنی حه له ب ته خمینی کرد بوو له
 مانگی ره جه بدا واقع بوو ، سولتان ئه م قازییه ی بانگ کرده قودس تاله

موعامه‌له‌ی ئەوان بوو دەرحاق بە موسلمانان که له ساڵی ۱۴۹۲ی ک دا که غودفری قودسی گرت بە ئیعتیرافی خۆیان نزیکه‌ی حه‌فتا هه‌زار موسلمانیان قه‌تل و عام کرا .

سولتان صلاح الدین نزیکه‌ی مانگیك له قودس مایه‌وه دوا‌ی ئەمه‌ رزگار کردنی قودس له‌تەرەف موسلمانان‌ه‌وه ئەوروپای خسته ته‌عه‌سوب و ئیش و ته‌لاشه‌وه له‌ نه‌جم قوه‌تیکی گه‌وردیان کۆکرده‌وه و پرویان کرده فه‌له‌ستین ئیمپراتۆری ئەلمانیا و مه‌لیکی ئینگلیز که به‌ ریشاری شیر دل ناسرابوو له‌ سەرکرده‌ی هه‌زه گه‌وره‌ی ئەم ئەهلی سه‌لیبه بوون ، سولتان صلاح الدین لهم ماوه‌یه‌دا هاته‌وه شام و له‌وی له‌شکرێکی زۆری هه‌لگرت و پروی کرده ترابلس و نه‌تاکیه له‌دوا‌ی زه‌وت کردنی نه‌ترۆس مه‌لیک جۆی به‌ره‌ل‌ا کرد و به‌ئێنی دا که له‌شام نه‌می‌نێته‌وه و به‌چێته‌وه بۆ ئەوروپا و قه‌ت به‌رامبه‌ر سولتان شه‌ر ناکا به‌لام ئەم مه‌لیکه درۆی له‌گه‌ل سولتان کرد چوه ته‌رابلس و به‌قایه‌ی ئەهلی سه‌لیبی کۆکرده‌وه و له‌پاشدا له‌گه‌ل له‌شکری سور چوه شاری عه‌ککا .

سولتان جگه له‌شاری سور هه‌موو شاران و قه‌لا‌ی فه‌له‌ستینی گرت به‌لام مانه‌وه‌ی شاری سور به‌ده‌س فه‌ره‌نگه‌وه مه‌ترسی‌یه‌کی گه‌وره بوو له‌ نه‌جم‌دا شاری سور بوو به‌ بنکه‌یه‌کی سه‌ره‌کی بۆ له‌شکری ئوروپا له‌سه‌ره‌تای ساڵی ۱۵۸۵ک دا ، چۆنیه‌تی عه‌سکه‌ریه‌ی سولتان گۆراو له‌ هێرش و په‌لاماره و که‌وته خۆپاراستنه‌وه .

کوناردی قوماندانی سور لەشکرێکی بەقویتی پێکەوهنا ئەم
 حەره که ته سه ره تە تە ی فەرته نه یه کی گه وره بوو که پرووی ئە کردە ولاتی ئیسلام
 ، مه لیک جزی که به ئینی دا بوو شه ر له گه ل سولتان نه کا له به ئینی
 خۆی پاش گەز بۆوه و لەشکرێکی زۆری له ته رابلس کۆ کرده وه و
 که شتیبه کانی فەرهنگ به رده وام ئە هاتن ئە رزاق و سیلاحیان بۆ ئە هینا .

سولتان صلاح الدین به رامبه ر به م هیز کۆ کرد نه وه ی فەرهنگ خۆی
 ناماده کرد و له لایه کی تریشه وه قه لای ئە رنونی مو حاسه ره کرد ، به لام
 که دی فەرهنگ ته نگ ی به شاری عه ککا هه ئچنیوه به شیکی له شکری ئە
 ده وری قه لای ئە رنون به جی هیشت و خۆی پرووی کرده عه ککا مو حاسه ره ی
 عه ککا نزیک دوو سالتیک به رده وام بوو ، هۆی ده وام کردنی مو حاسه ره ش
 یه ک له دوای یه ک هاتنی هیزی فەرهنگ بوو . دوای ئە مه سولتان که لای
 فەرهنگ له گه ل مو حاسه ره خه ریکن پرووی کرده قو ته سی فەرهنگ و
 به تایبه تی نه میر تقی الدینی برا زای به راستی هجو میکی شیرانه ی کرد و
 ته ره فیکی عه ککای به فەرهنگ چۆل کرد و رینگه ی بۆ شاره که کرده وه و
 سولتان خۆشی چوه ناو شاری عه ککا .

به لام که شه وهات به سه ردا له شکری ئیسلام گه رانه وه ئۆردو وگا و له م
 فرسه ته دا فەرهنگ ئە و رینگه یه ی که ئیسلام به رۆژ گرت بووی به ربه ستی کرد
 به مجۆره ره نجی سولتان به زایه ع چوو .

سامی دوژمن به جۆرێک شکا که له ۵ ی په مه زانی ۵۸۵ ی دا ، بیجگه
 له مو حاسه ره ی قه لاکه هجو میکی به شیده ته ششی کرده سه ر له شکری

ئیسلام زۆر بلاو بوو بۆوه ، بهشیکی بهرامبهر به ئه مۆندی فه رهنگ وه ستا بوو له شاری ئه نتاکیه و قوه تیکی تر بهرامبهر به ته رابلس ی شام دیمه شقی ئه پاراست وه قوه تیکی تریش بهرامبهر به ئه هلی سه لیب شاری دمیات و ئه سه کهنده ریه یان ئه پاراست ، له لایه که وه ته ئسیری ئه م نیوه شکانه و له لایه کی ته روه به سه راهاتنی زستان و ره مه زان و سوز بوونی ئومه رای ئیسلام بۆ شه ر نه کردن و گه پانه وه ، سولتان صلاح الدینی مه جبوری هاتنه دوا وه تا خړو به کرد و عه ککای سپارد به قه زاو قه ده ر ، سولتان سه لاح الدین له غیره ت و خۆراگری فه رهنگ و سستی و خۆ له شه ر پاراستنی ئیسلام زۆر عا دز بوو هه ر ئه م کاته دا بوو که خه به ری دا خل بوونی ئیمپراتۆری ئه ئمانیا فریدریک بربرۆس ، به ئه هلی سه لیب و جه ره که ت کردنی بۆ فه له ستین گه یشته سولتان ، پیشداری ئۆردوی ئه ئمانیا گه یشتبه باکووری کلکیا نزیکه ی سه د هه زار سه ریاز بوو به لام ئیمپراتۆری ئه ئمان له ریگه ی هاتنی له ئاودا خنکا له رووباری سالف له چیا ی نه رمینیا به م هۆیه وه له شکری ئه ئمان به شیکی گه رایه وه و به شه که ی تریش سواری که شتی بوون و بۆ شاری عه ککا و سوور ، به سه رکردایه تی فردیك دوسواب ، کوری ئیمپراتۆری پیشووی ئه ئمان به سه ر ئه نتاکیه دا رووی کرده فه له ستین له ئه نجام ته نیا ژماره یه کی هات گه یشته عه ککا ، جا جهنگی خاچ په رستانی سی یه م به وه جودا ئه کریته وه که وا گه وره ترین مه لیکه ی ئه ورپای ئه م کاته به شداریان تیا کرد له وانه :

- ۱- ئیمپراتۆری ئەلمانیای فریدریک بربرۆس
- ۲- مه‌لیکی فه‌ره‌نسا فریدریک ئوغستس
- ۳- مه‌لیکی ئینگلیز ریتشارد قه‌لب الاسد

سولتان سه‌لاح‌دین به‌رامبهر به‌ لافاوی ئەه‌لی سه‌لیب و ئەم له‌شکره‌ زۆره‌ زه‌به‌لاحه‌ داوای کۆمه‌کی له‌ حوکمداران و ئومه‌رای ئیسلام کرد و هه‌تا بۆ داوای یارمه‌تی کۆمه‌لیتک له‌ پیاوانی خۆی ناره‌ده‌لای مه‌لیکی مه‌رکیش یعقوب المنصور ، زۆر حه‌یف که‌له‌ هه‌یچ لایه‌که‌وه‌ گۆی نهدرایه‌ قسه‌ی سولتان و که‌س یارمه‌تی بۆ نه‌نارد ، وه‌ به‌ مجۆره‌ ئەم قه‌هره‌مانی کوردی گه‌وره‌ی ئیسلامه‌ ، به‌رامبهر به‌ ئەه‌لی سه‌لیب ته‌نیا به‌ لوتفی خوا و قوه‌تی خۆی راپه‌رموو .

سولتان صلاح‌الدین له‌ گه‌ڵ له‌شکری ئینگلیز فه‌ره‌نسا و ئەلمانیای وقودس :

له‌رۆژی ۲۰ی جیمادی دووه‌می ۵۸۶ه‌ک دا له‌شکری ئینگلیز و فه‌ره‌نسا و ئەلمانیای وقودس هه‌رشیان کرده‌ سه‌ر له‌شکری سولتان سه‌لاح‌الدینی ئه‌یوبی کورد له‌ فه‌له‌ستین له‌سه‌ره‌تای شه‌ره‌که‌دا ، به‌شیکێ له‌شکری ئیسلام خراب‌شکاو بلازی کرد ، هه‌ندیک له‌وانه‌ تا ته‌به‌ریه‌و شام خۆیان نه‌گرته‌وه‌ و له‌شکری خاچ په‌رست تا ئۆردوگای سولتان هات ، به‌لام له‌پاشدا موته‌به‌قی قوه‌تی ئیسلام هه‌لیان کوتایه‌ سه‌ر له‌شکری خاچ په‌رستان و زۆر خراب‌شکاندیانن ، گۆزه‌پانی شه‌ره‌که‌ پر بوو له‌ کوزرا و وره‌ و جورئه‌تی له‌شکری خه‌لکی سه‌لیب به‌ته‌واوی رووخا ، له‌ ۲۲ی

جیمادی الاخری ٥٨٦ك دا لهشكریكى زۆری خهلكی سهلیب له قوماندای قۆنت هانری دا ، كه خوشكهزای قهراڵی ئینگلیز بو ، گهیشته بهرهمی شاری عهككا و ئۆردوگای دامهزراند وه خۆی بۆ هجوم حازر كرد .

میر عیسای ههكاری و بهههالدين قرقوش زۆر مهردانه بهرامبهر ههموو هجومی خاچ پهستان وهستان ، میژوو نووس میشۆ ناو ، زۆر مهدهح و سهناى غيرهت و خۆراگری میر عیسای ههكاری و بهههالدين قرقوش ئهكا ، ئهلی زۆر جار هجومی دوژمنیان شكاندو پاش كشهیان پيكرد .

قونت هانری ، بهرامبهر به ئازایی و خۆراگری ئهم دوو سهركرده كورده قارهمانه هيجی پی نهكرا ، لهو ماوهیهدا خوارهمهنی له ههردوولادا زۆر كهه بوو بوو ، بهلام سولتان سهلاح الدين له بهیروتهوه ههندی خواردن و خۆراکی گهیانده جهنگاوهرانی قهلاو شاری عهككا .

لهلایهکی ترهوه خاچ پهستهكان كهزانیان موحاسههه بری نهوهنده كارناكاته سهه لهشكری ئیسلام هاواریان نارد بۆ پاپا ، وسهه لهنوی له ئهوروپا پروپاگهنده دهستی پی کرد و قوهتیکی زۆری سهلیبیهكان بی دهپی گهیشته بهرهمی عهككا ، قۆنت هانری ، به لهشكریکی زۆرهوه ههترشی کرده سهه لهشكری ئیسلام ، لهو كاتهدا سولتان سهلاح الدين نهخۆش بو ، لهژیر خهوهتیكدا دانیشته و سهیری مهیدانی شهپی ئهكرد ، شهپ گهلی درپژهی كیشا بهلام له ئههجم دا خاچ پهستهكان زايعاتییکی زۆریان دا ، دانهری كتیبی مصور تاریخ ئیسلام ، سهید عهلی ، ئهلی ئهگهه سولتان

سهلاح الدین ، خۆی سه‌ره‌رشتی شه‌ری بکردایه به‌راستی له‌شکری ئیسلام سه‌رکه‌وتنیکی گه‌ره‌ی ده‌س نه‌که‌وت ، له‌م ماوه‌یه‌دا به‌هۆی فه‌رتنه ، دونمای فه‌رنگ له‌ عککا دوور که‌وتبۆوه و له‌شکری ئیسلام له‌م فرسه‌ته‌دا سوودیان وه‌رگرت و مودافیعینی قه‌لای عه‌ککا یان گۆری به‌لام خیلای ئاره‌زووی سولتان له‌شکریکی که‌متر یان تیا داناو له‌لایه‌کی تریشه‌وه سیلاح و جبه‌خانه‌یه‌کی ته‌راویان نه‌دانی ئەمیر سه‌یف الدین عه‌لی مه‌شتوب ، کرا به‌ قومانداری عه‌ککا . هه‌ندئ له‌ میژوو نووسان ئەلین هۆی له‌ده‌سچوونی عه‌ککا ، که‌می هیز و شه‌رکردنی نابسه‌دلێان و هاتنی ئیمدادیکی زۆر بو ئەهلێ سه‌لیب بو .

قه‌رالی فه‌رنگ فلیب ئۆگوست به‌له‌شکریکی زۆره‌وه گه‌یشه‌ته به‌رده‌می عه‌ککا ، ئەم قوه‌ته‌ تازه‌یه دلخۆشیه‌کی باشی‌دا به‌خاچ په‌رسته‌کان و سولتان له‌سه‌ر ئەمه‌ داوای کۆمه‌کی له‌سه‌رکه‌دکانی ئیسلامی تابیی خۆی کرد ، زۆری پینه‌چوو قه‌رالی ئینگلیز ریشاری شیردل یش ، که‌به‌ جورئه‌ت و ئازایی له‌ نه‌ه‌روپا‌دا به‌شۆره‌ت بو ، گه‌یشه‌ته عه‌ککا . موخاسه‌ره‌ی عه‌ککا له‌ته‌ره‌ف به‌ه‌رو به‌ره‌وه ، به‌شیده‌ت ده‌وامی کرد .

به‌لام له‌ ئەنجام پارێزه‌رانی قه‌لای عه‌ککا تووشی برسیه‌تی و تاعون بوون و له‌ ژیر باری ئەم ناخۆشیه‌دا زۆر بی هیز که‌وتن ، توانای مقاوه‌مه‌تیان به‌ ته‌واوی شکا بوو قه‌لای عه‌ککا دووسال بوو به‌رامبه‌ر به‌ هیزی سه‌لیبیه‌کان به‌ هیمه‌تی موخاهیده‌انه‌وه خۆی راگرتبوو ، به‌لام ئیتر

که لکی پیوه نه مابوو داوای یارمه تی له سولتان کرد به لآم قوه تی نیسلام
نه وهنده نه بوو یارمه تیان نه درا .

له بهر ئه مه قوماندانی قه لآئی عه ککا ئه میر سه یفه دین عه لی
مه شتوب ، بهرام بهر بهم وه زعیه ته چه دلای قه رآئی فه ره نساو پیی گوت
ئی مه شاره که تان ته سلیم ئه که بین به مه رجیک ئی وهش هه مان مو عامه له مان
له گه ل بکن ، فلیب ئو گووست بهرام بهر بهم ته لکی لیفه ماقوله گوتی من
قه ت رازی ناچ که یه کیک له مه سلمانانی قه لآو شاری عه ککا به ساغی
بمینی له سه ر ئه م وه لآمه ئه میر سه یف الدین گه رایه وه عه ککا .

عه ککا ماوه یه کی تر خوئی پاگرت به لآم برسیه تی و نه خووشی
مه دیدانی نه دا و له ئه نجام به شهرتی پاراستنی گیانی موسلمانان ته سلیم
بوو . به گویره ی تفاقنامه ی ته سلیم ۱۶۰۰ دیلی سه لی بیه کان به ره لآ
ئه کراو ۲۰۰ لیره ش به سه ر کرده کانیان نه درا .

به لآم سه لی بیه کان گوئیان نه دایه تفاقنامه که و قه رآئی ئینگلیز
موسلمانانی عه ککای کو کرده وه و له دهره وه ی شار دا هه مووی کوشتن بهم
جو ره مو دافه عه ی عه ککا بوه هوئی له نار چوننی شه ست هه زار موسلمان .
له پیش گرتنی عه ککا دا نیوان قه رآئی فه ره نسا و قه رآئی ئینگلته ره
، خراپ بوو ، وه نیوان مه لیک جوئی و مارکیز غوناز دیش له سه ر ته ماچی
تاجی فه له ستین تیک چوو بوو ، قه رال فلیب ته ره فداری غونارد بوو ، وه
قه رال ریشاریش مه لیک جوئی حیمایه ئه کرد ، له سه ر هه ندی مو عامه له ی
حه قاره تی مه لیک ریشار ، قه رآئی فه ره نسا عاذز بوو فه له ستینی به جی

هیشته و رۆیی .ئهم ناکوکیه‌ی نیوان سه‌رکرده‌کانی خاچ په‌رسته قوه‌تی فه‌ره‌نگی سست کرد و به‌که‌لکی ئیسلام هات قه‌رالی ئینگلیز له‌دوای یه‌که مانگ رووی کرده یافا ، له‌رێگا له‌ژێر هێرش و په‌لاماری له‌شکری ئیسلامدا زیانیکی گیانی و مالی زۆریان دا . له‌ئه‌نجامدا قه‌رالی ئینگلیز باش تی‌گه‌یشت شه‌ر کردن له‌گه‌ل سولتان سه‌لاحه‌دین بی سووده و ناچار داوای ناشتی کرد ، سولتان مه‌لیک عادل‌ی برای بو‌سولح به‌مونا‌سیب بینی مه‌لیک عادل و ریشار ، پیکه‌وه دانیشن به‌لام ئه‌نجامی نه‌بوو دوای ماوه‌یه‌که دیسانه‌وه قه‌رالی ئینگلیز داوای ناشتی کرد ، به‌لام جاری دووه‌میش ئهم سولحه‌ سه‌ری نه‌گرت ، ته‌نیا سود و قازانجی ئهم هاتوو چۆیه ئه‌وه بوو که سولتان سه‌لاحه‌دین لهم فرسه‌ته‌دا شاری عه‌سقه‌لان و ره‌مله‌ی ویران کرد و له‌ه‌وناوه‌دا جیگه‌یه‌کی نه‌هیشته که سه‌لیبیه‌کان بتوانن سودی لی‌وه‌ریگرن وه که زستان هات به‌سه‌را ، سولتان چوه قودس و ، ریشار دیسانه‌وه داوای ناشتی کرد ، به‌لام لهم کاته‌دا هه‌ندی ئاژاوه له‌ولاتانی جزیره‌ دا روویدا ، وه سولتان ناچار بوو له‌شکری که‌ی نارد بو جزیره .

ریشار ویستی لهم فرسه‌ته‌دا سوود وه‌رگیری و له‌شکری کو‌کرده‌وه و تا حصن الدارون چوو ، له‌دوای خراپه و کوشتاریکی زۆر له ئیسلامی ئه‌و ناوه‌ دا ، ریشار له‌ترسی شکان و نه‌گرتنی قودس ویستی بگه‌رێته‌وه به‌لام سه‌لیبیه‌کان به‌قسه‌یان نه‌کرد و به‌ناچاری تا به‌یت و ننۆبه چوو ، به‌رامبه‌ر به‌م هێرش و په‌لاماری خاچ په‌رسته‌کان سولتان سه‌لاحه‌دین خۆی ئاماده

کرد بوو ، ههرکانی و ئاوێکی سه ر ینگه ی دوژمن بوو هه مووی و یران کرد. ئه م کاره سه رکرده کانی سه لیبی بیزار کرد و له کۆبوونه وه یه کدا بریاریان دا که واز له قودس به یتن و بچنه سه ر میسر . به لام له پاشدا قه رال ریشار گه رایه وه عه ککاو کاغه زی بو سولتان نووسی سه رله نوی جاری چواره م دیسان داوای ئاشتی کرد . له ئه نجام هه ردوولا ریکه وتن له ٢٢ مانگی شه عبانی سالی ٥٨٨ ی کۆچی به رامبه ر ٢ ی مانگی کانونی یه که می سالی ١١٩٢ ی زاینی .

ئه مه ئه نجامی سییه م سه فه ر و هیرشی سه لیبیه کان بوو ئه م چهند سه د هه زار فیداییه و جهنگاوه ری که له ئه و روپاوه وه کو لافاوێکی ته عه سوبی پوری کردبوه قودسی پیروز پینج سال به رامبه ر به عه زم و خۆراگری سولتان سه لاهه دین هیچی پی نه کراو له ئه نجام ته نیا دوو شاری قه راغ به حری دهس کهوت و به شی زۆری له ناو چوو ، وه به شیککی که میشی ده ریاز بوو و گه رایه وه بو ته روپا .

وه سوود و قازانجی سولتان سه لاهه دین یش له شه ری فه له ستین و قودسدا ، وه کو نووسه ری کتیبی حیات سه لاهه دین الایوبی ئه لئ :
 غه زای فه له ستین له شه ره گه وره که ی حطین ه وه ده سی پینکرد و له و میژوه دا بستیک له خاکی فه له ستین به دهس ئیسلامه وه نه بوو ، به لام له دوای سولحی په مله که له ٢٢ شه عبانی ٥٨٨ ی ک دا کرا هه موو فه له ستین جگه له پارچه یه کی باریک له صوره وه تا عه ککا ، هه موو بوو

به مولکی سولتان ، خاچ په‌رسته‌کان له‌و هه‌موو ولاتانه‌ده‌رکران ، بیت المقدس سینرایه‌وه و شان و شه‌ره‌فی ئیسلام سهر له‌نوی به‌رزکرایه‌وه .
 قه‌هره‌مانی کورد و ئیسلام له‌دوای سولخ چووه قودس ، ئی‌داره‌ی داخیلیه‌ی ریک خست و هه‌ندێ قوتابخانه و خه‌سته‌خانه‌ی تیا دروست کرد و له‌پاشدا ویستی بچی بۆ‌حه‌ج ، به‌لام ئومه‌رای ئیسلام له‌ترسی غه‌دری فه‌ره‌نگ تکایان لی کرد که نه‌چی و نه‌ویش دلێ نه‌شکاندن و له‌پاش ماوه‌یه‌ک له‌گه‌ل قه‌ه‌تیکێ بچوکی تایبه‌تی خزی چوو بۆ ناوچه‌کانی ولاتانی ساحیلی و که‌شفی قه‌لاکانی و له‌پاشدا به‌سه‌ر نابلس و بیسان و که‌وه‌که‌بدا چوه به‌یروت و له‌وی له‌گه‌ل نه‌میری نه‌تاکیه‌ مولاقتی کرد و له‌دواییندا له ٢٦ی شه‌وال ٥٨٨ی ک دا چووه دیمه‌شق .

وه‌فاتی سولتان سه‌لاحه‌دین

سولتان ماوه‌یه‌ک له‌شام دا له‌گه‌ل ریکخه‌ستی نیش و کاری ولاته‌که‌ی خه‌ریک بوو ، پاشان چوو به‌ پیر جه‌جاهوه ، که‌ چاوی به‌ حاجیان که‌وت زۆر عاذز بوو له‌ نه‌چوونی بۆ‌حه‌ج گریا ، هه‌ر نه‌و شه‌وه‌ له‌رزی لی‌هات و رۆژ به‌رۆژ نه‌خۆشیه‌که‌ی گرانه‌تر بوو له‌ ئونجام رۆژی چوارشه‌مه ٢٧ی سه‌فه‌ری ٥٨٩ ی کۆچی به‌رامبه‌ر ٤ی مارتی ١١٩٣ ی زایینی وه‌فاتی کرد .

ته‌مه‌نی ٥٧ سال بوو ، به‌ بی ته‌کلیف و هه‌را نیژرا ، له‌ دوای سی سال ، مه‌لیک نه‌فه‌زه‌لی کوری له‌ نزیک مزگه‌وتی نه‌مه‌وی مالی پیاوێکی صالحی کری و به‌ حورمه‌تیکێ زۆر لاشه‌ی به‌ریزی گوازرایه‌وه نه‌وی و سه‌ر

له‌نوێ کفن و دفن کراو مه‌لیک ته‌فزه‌ل سی رۆژ تازیه‌ی بو دانا ، خه‌لکیکی زۆر کۆبووه‌و ده‌نگی گریان و شیوه‌ن ته‌گه‌یشته ناسمان .

دکتور بیللی ته‌لی : سولتان وه‌فاتی کرد و به‌م وه‌فاته ئومه‌تی ئیسلام پادشایه‌کی زۆر به‌هیزی له‌ده‌س چو که له‌ به‌لایه‌کی وای رزگار کرد که نه‌وه‌نده‌ی نه‌مابوو توشی فه‌رتانی بکا ، سولتان وه‌فاتی کرد دوژمنه‌کانیشی ئیقراریان به‌ گه‌ره‌یی کرد ، وه‌ ئیقراریان کرد که ئوستادیکی گه‌وره‌و عالمیکی زۆر زانا بو .

سولتان له‌ حالی حه‌یاتیدا حه‌قه‌ه‌ کور و کچی هه‌بوو کتاب الفتح القسی فی الفتح القدس .

له‌ میژووی ته‌م قاره‌مانه‌ کورده‌ باش تیگه‌یشتین که له‌ رۆژی بوو به‌ وه‌زیری خه‌لیفه‌ عاضد تا وه‌فاتی کرد چهند هه‌ولتی دا بو خزمه‌تی ئایینی پیروزی ئیسلام چون غه‌له‌به‌ی به‌سه‌ر سه‌لیبییه‌کان و ئومه‌رای ئیسلام دا کرد و چون توانی دوو ولاتی وه‌کو سوریه و میسر که به‌هۆی جیاوازی مه‌زه‌به‌ی و ته‌ماحی شه‌خسیه‌وه‌ زۆر له‌یه‌ک جیابوون له‌ژێر حوکمی خۆیدا دامه‌زرتنی و له‌ کوردستانه‌وه‌ تا سوریه و ، فه‌له‌ستین و نه‌رده‌ن و لوینان و حیجاز و یه‌مه‌ن و میسر و حه‌ززه‌مۆت و لیبیا و مه‌غریب و سودان و ، زۆر قه‌می جیاچیا له‌ژێر نفوزی خۆیدا کۆکاته‌وه‌ و برایه‌تیان له‌نێواندا بینیته‌ وجود .

له‌نێوان ته‌م خه‌لکانه‌دا که‌س نه‌بوو به‌دل سولتانی خۆش نه‌وی و له‌کاتی ته‌نگانه‌دا رۆحی خۆی بو فیدا نه‌کا ، بۆیه‌ خۆشیان ته‌ویست

چونکه وه کو باوکیکی دلسۆز و پادشایه کی عادل بوو ، بۆ نهفسی خۆی و بۆ مائی دنیا ههولتی نهئهدا ، هه موو ههول و تهقه لای بۆ مهسله ههتی ئیسلام بوو .

بهرامبهر به خهلك ههچ دهعهیهی نهبوو ، هه موو كهس بهبئی زهحمهت نهیتوانی بهچته لای ، گهوره و بهچوك لهمهقامی ههقدا یهك بوو ، كه دهنگی فهقیر و ههژاری نهبیست چاوی پر نهبوو له فرمیسك و خهلات و پارهی نهدانئ ، یارمهتی مانگانهی نهدا به كویر و ههتیوو پهككهوته ، له بهر زۆر بهخشین و دهس بلاوی زۆر جار پارهی خهزینهیان لی نهشاردهوه ، تاله کاتی تهنگانهدا بئی پاره نه مینینهوه ، له دوا ی وهفاتی ته نیا چل و ههوت درههمی له پاش به جیما كه میراتی سوالكهه و ههژاریش مومکینه له وه زۆرتربئی .

له سالی ١٣١٦ ی ك دا ، كه ئیمپراتۆری ئه لمانیا سهردانی شتانی كرد گوتی من ئیستا له شارێكدام كه له کاتی خۆیدا زاتیکی وای تیا ژیاوه كه هه ره گهوره ی پیاری سهردهمی خۆی بوو ، له زانست و نازاییدا بئی نه مسال بوو شوهرتی به دنیا دا بلاو بوو بۆ وه و نهو زاتهش قارهمانی کورد سهلاحه دینی ئه یوبی بوو .

نوسه ری کتیبی حیاة صلاح الدین الایوبی ، نه لئ : جارێك سولتان هه لئ کوتایه سه ر له شکرێکی سه لیبیه کان و گوتی بوهستن دئی ئه م شیره له دئی شیری ئیوه به هیتزه .

مه جلیسی سولتان زۆر پاك بوو كهس نه یئه ویرا غه یبه ته تی كه سینگی تر بكا ، سولتان مال و منالی خۆی زۆر خوۆش نه ویست ، زۆر جار له گهل منداله كانیا یاری نه كرد ، زۆر دیندار بوو عه داله تی زۆر له لا خوۆشه ویست بوو ، حه فته ی دوو جار به نه فسی خۆی بۆ بیستنی شكایه تی زۆر لیكراو دا نه نیشت ده رگای بۆ گه و ره و بچوك و فقیر و ده له مند كرا بۆوه ، قهت هیلاكی و بیزاری نه ئەزانی له ئیشدا شارهزا بوو له ته قدير و لیكدانه وهی قوه تی دوژمندا زۆر وریا بوو ، كه بریاری بۆ كردنی ئیشیک بدایه له كردنیدا هیچ دوودلی نه نه كرد ، قهومی قبطی سولتانیان زۆر خوۆش نه ویست چونكه حیمایه ی نه كردن به لگه ی خوۆشه ویستیان نه مه یه كه ره سمی سولتان سه لاهه دینیان له ته نیشت نه م كاسه ی پیروزیان داناوه .

سولتان له وه سیهت نامه كه یدا گوته بۆ نه مه ی كه له رۆژی حه شردا شاهیدی غه زام بی شیره كه شم له گهل بنیژن .^(٢)

یه كه م قوتا بخانه كه له میسر كرایه وه بۆ خویندنی مه زه به بی شافعی به ناوی مه دره سه ی ناصریه ، سولتان دروستی كرد ، دوا ی نه مه مه دره سه ی القمیه بۆ مه زه به بی مالیکی و له ٥٧٢ هـ ك دا ، مه دره سه ی الحنفیه ی دروست كرد و له جیگه ی مه زه به بی شیعه ، مه زه به بی سوننی بلا و كرده وه .

خاوهنی کتیبی صبح الاعشی ، ئەلی :

خانەقاو تەکیە لەپینش حوکومەتی ئەیوبی کورد لە میسر دا نەبوو ،
 مۆئەسیسی ئەمانە سولتان سەلاحەدین بوو ، یەکەم خانەقای صلاحیە بوو
 کە بەسەعید و سوعەدا ، ناسراوە ، دەسی پێ کرد و هەندێ ئه‌وقافیشی
 بۆ دانا . هەرۆه‌ها ئەساسی قووەتی بەحری لەمیسردا لەتەرەف سولتان
 سەلاحەدینەوه دانراو بەعینوانی دیوان الاستول ، دائیرەیه‌کی تاییەت لەژێر
 چاودێری مەلیک عادلێ بربایدا بۆ دامەزراند ، ئەسکەندەرێه و دمیات
 لەقەرەغ بەحری سپی ، وە فستات و قوص لەسەر نیل ، بەندەرێ بەحری
 موهیم بوون ، زۆر مزگەوت و قوتابخانەو خەستەخانەو غەریب خانە و پرد
 و جۆگە و قەلاو شوورەوێ لەمیسردا دروست کرد ، شوورێکی
 مەحکەمیشی بەدەووری پایتەختی میسر دا ، دروست کرد . لەشام و
 رولاتانی تریش بەهەمان شیوه خزمەتی ئە کرد . رەسمی گومرگی لەسەر
 توجار زوراع هەلگرت و رەسمی لەسەر حەجاج هەلگرت و لەدەووری
 حکومەتی فاتیمیدا خەلکی میسر لەژێر باری گرانی ئەم رەسمەدا بەتەواوی
 پشتی چەما بووه لەم روووه زۆری زولم لێ ئە کرا .

الفضل قازی کەوه‌زیری سولتان بوو لەکاری چاک زۆر یارمەتی
 سولتانێ ئەدا ، مەجلیسی شواری حکومەتی ئەیوبی تەنیا قەرەقوش و
 حسام الدین و مەشتوب و ئەمسالی نەبوو ، وەکو قازی و کاتب
 عیمادالدین و عیسی الهکاری و هەندێ عولەمای بەشۆرەتیشی تیا بوو .

کورانی سولتان سه لاهه دین

سولتان که ئەم ولاتانەى هینایە ژیر حکمی خۆی و لەپیش وه فاتیدا ،
 فه له ستین و سوریه ی دا به مه لیک ئە فزەل و میسری دا به مه لیک عزیز و
 حه له بېشى دا به مه لیک زاهیر غازی غیاث الدین ، دیاره کورە کانی زۆر
 نازناویان هه بووه .

به شیکى جزیره ی دا به مه لیک عادلی برای و کورانی شیرکۆی
 مامیشی له حمص دا جینگێر بوون و به مه نیش دا به کورانی سه یف الاسلام
 طفته کین ی برای ، سولتان که سی نه کرد بوو به جینگر له دوای خۆی له بهر
 ئەوه کورە کانی هه رکه سه له جینگه ی خۆی ئیداره ی حکومه تیان کرد و
 نزیکى سالتیک تاییعه تی مه لیک ئە فضل یان پاراست . مه لیک ئە فزەل
 کوره گه و ره ی سولتان سه لاهه دین بوو ، له دوای باوکی بوو به گه و ره ی
 سه رجه م ولاتانی ته یوی ، ضیاء الدین ابن اسیر ، برای میژوو نویسی
 ناسراو ئیبنو ئە سیر ، وه زیری مه لیک ئە فزەل بوو ، له پرووی ئەم وه زیره بی
 ئیداره و ته دبیره وه ، ئیداره زۆر تیک چوو ، به هۆی ئەمه ئومه رای دیار و
 ناسراوی سه رده می سولتان سه لاهه دین زوو له بهر چاوی مه لیک ئە فزەل
 که وتن و له سه ر کار لابران ، له بهر ئەمه هه موویان عاذز بوون و یه ک
 له دوای یه ک سوریه یان به جی هیشته و چوونه میسر لای مه لیک عه زیز ،
 زۆری پێ نه چوو مه لیک عه زیز سه ر به خۆی میسری را گه یاند و له ٥٩٠
 ک دا ، بۆ زهوت کردنی مولکی برا که ی به له شکره وه رووی کرده سوریه .

ناژاوهی نیوان ئەم دووبرایه به ناو بژی مه لیک عادل و هندی ئومه رای
 ندیوبی ئەجاره کۆتایی هات . به لآم سالی دوایی مه لیک عه زیز دیسانه وه
 هاته سه ر شام ، ئەجاره مه لیک عادل یارمه تی مه لیک ئەفه زلی داو
 له ئەجام مه لیک عه زیز گه رایه وه میسر ، مه لیک عادل له سه ره تاوه
 ته ره فداری رێک کهوتنی برازاکانی بوو به لآم له دواییدا که ته ماشای بی
 ئیداره یی کردن زانی که ره نجی سولتان سه لاهه دین له پرووی کوره کانیه وه
 مومکینه به باد بچی و ولاتانی ئه یوبی تووشی نشوستی و بی هیزی بی
 ویستی ئیداره ی دهلته تی ئه یوبی بگریته ژیر ده سی خۆی و نه وه بوو له دوای
 شه ر و ده عوا له ٥٩٢ ک دا ، شام له مه لیک ئەفه زل زه وت کراو مه لیک
 ئەفه زل به ناچاری به قه لای ساخت ، رازی بوو ، سوویه به ناوی تایبعی
 زاھیری میسر کهوته دهس مه لیک عادل .

مه لیک عادل له دوای ساخ کردنه وه ی سوویه بو خۆی ئیداره ی
 جزیره شی دامه زراند ، له دوای وه فاتی مه لیک عه زیز له ٥٩٥ ک گه رایه وه
 سوویه و له پاشدا مه لیک عادل به له شکرکه وه پرووی کرده میسر و
 ئه ویشی هینایه ژیر حوکم و دهلته تی خۆی راگه یاند .

کورانی سولتان سه لاهه دین مه لیک ئەفه زل ، له قه لای ساخته و
 مه لیک زاھیر له جه له ب ، هه ردووک به له شکره وه روویان کرده شام به لآم
 مه لیک عادل به فریادا گه یشته و ئیتر وازیان له موحاسه ره هینا و
 گه رانه وه شوینی خۆیان ، دوای ئەمه مه لیک ئەفه زل قه لای سمسادی ته عمیر
 کرد و خۆی به تایبعیکی سه لجوی رۆم ئیعلان کرد و که مه لیک زاھیری

برای وهفاتی کرد به یارمه تی کیکاس ی حوکمداری سه لجوقی رلام ویستی
 حه له ب بگری و حکومه تیکی بو خوی پینکه وه بنی به لام ئەم ههولتهش
 سه ری نه گرت و گه رایه وه قه لای سمساد ، تا دواین ته مهنی له ویدا ژیاو له
 ٦٢٢ك دا وهفاتی کرد .

دهوری سه لته نه تی مه لیک عادل

مه لیک عادل برای سولتان سه لاهه دین له ١٦ی ربیع الاخری ٥٩٦ه
 له قاهره دهولته تی سه ره خویی راگه یاند ، به شیوه یه کی ماهیرانه ولاتی
 سولتان سه لاهه دینی به ته واوی بیجگه له حه له ب هینایه ژیر حوکمی
 خوی له پرووی ئیداره وه له سه ره شوینی کاکي رۆیشت و ئیداره ی ولاتی
 به ناوی خۆیه وه دایه دهس کوره کانی و ، مه لیک کاملی به سه ره سوریه و
 مه لیک نه شهرف موسای ، به سه ره جزیره وه دانا ، وه هه ندی له کوره کانی
 تریشی کرد به حاکمی جیگایه کانی ترو تایبعی براکانی بوون له دهوری
 حکومه تی مه لیک عادل دا ، له شکریتی سه لیبیه کانی هاته سه ره به یروت
 و گرتی ، ئەم هیرشه له کاتی شه ر و هه رای به یینی کورانی سولتان
 سه لاهه دین بو ، مه لیک عادل له دوای هاتنه سه ره ته ختی به له شکریتکه وه
 چوو شاری یافه ی گرت ، خاچ په رست یش تیبنین یان مو حاسه ره کرد به لام
 بو یان نه گیراو داوای سولحیان کرد و تفاقنامه یه کی سی سالی له به یندا
 مؤرکرا و ، فه رته نه ی سه لیبی چوارده م به م جو ره برابره وه .

دوای ئەمه که له ٦١٣ك دا مه لیک زاهیر غازی حاکمی حه له ب
 وهفاتی کرد و ، دوای ئەو مه لیک نه فزه ل له ٦٢٢ك دا ، وهفاتی کرد و ،

هه رای سه لیبی چوارهم برابره و ، ئیداره ی کورانی قاره مانى گه وره دوایی هات .

پایا اینوسانى سى بيم ، له ۱۲۱۶ - ۱۲۱۷ز دا فره تهنه ی نه هلی سه لیبی پینجه می دروست کرد ، قه رالی مه جارو ، دوقه کانی ئاوستریاو ، باویرا ، له گه ل ئومه رای ئه ئمانیای باشوور هه موو داخیلی ئه م قافلە ی پینجه م بوون ، وه له شکرینکی ۲۵۰ ۰۰۰ دووسه د و په نجا هه زار که سی زۆری ئه ئمان بوو ، پرووی کرده ساحیلی سوویه و له به حر هاتنه ده ره وه و تهره فی عه ککایان تالان و ویران کرد و له گه ل گه وره کانی سوویه شدا که وتنه شه ره وه ، دوای ئه مه بریاریان دا که بچنه سه ر میسر و له نیل هاتنه ده ره وه و ده وری شاری دمیات یان دا ، مه لیک عادل له ربه یینه دا له باکووری سوویه بوو که خه به ری دمیاتی بیست به په له له شکرى کو کرده وه و پرووی کرده شام به لام ئه جه ل ماوه ی نه داو له نزیک شام له عه لاکین دا ، وه فاتى کرد له مانگی جیماد الاخرى سالى ۶۱۵ک .

مه لیک عادل قاره مانى کی زۆر نازاو به جه رگ بوو له شه ردا به عقل و که مالى له ئیداره و سیاسه تدا له سه رده می کاکیا ده سه راستی بوو چ له زه مانى کاکى و چ له ده وری حکومه تی خویدا جیهادیکی زۆری له گه ل سه لیبیه کان کرد له گه ل ئه مه شدا له گه ل قه رالی ئینگلیز ریشاری شیر دل دا زۆر دۆستایه تی هه بوو ، ئه م قه راله له موخابه ره و گفتوگو دا ، خو شه ویست و برام ی پی ئه گوت ، له سه که دا عینوانى نه بو الفیدای

وه گر تېوو له سه رده می خویدا شه و که تی حکومه تی ئه یوبی به ته واوی پاراست .

دهوری سه لته نه تی مه لیک کامل

عینوانی ناسر الدین و نازناوی ئه بو المعالی محمد و کوری مه لیک عادل له مانگی ربیع الاولی ۵۷۶هـ کا ها تۆته دنیاوه ، له داوی وه فاتی باوکی بوو به حوکمداری میسر ، وه دهر کردنی ئه هلی سه لیب له دهوری دمیات و خاکی میسر که وته عۆدهی ئدر ، له م کاته دا مه لیک عیسی شهرف الدین مه لیک سوریه بوو ، وه مه لیک الاشرف موسی مزه فهدالدین یش مه لیک حه له ب بوو ، ئۆردووی سه لیبیه کان ماوه یه کی زۆر شاری دمیات مو حاسه ره کرد ، به لآم هه ردوولا له بهر نه خو شی و برسیه تی زیانیکی زۆریان پی گه یشته له داوی سال و نیویک مو حاسه ره و شه ر ئینجا دمیات که وته دهس سه لیبیه کان ، له سه ره تای ئه م شه ره خه لکی دمیات حه فتا هه زار که سیك بوو به لآم له کاتی ته سلیم بوونیا ندا ته نیا سی هه زار که سیك ما بوو ، ئه وانیش له ته ره ف سه لیبیه کانه وه هه موویان شه هید کران ، سه لیبیه کان له داوی گر تنی دمیات روویان کرده قا هیره ، مه لیک کامل هه رچه نده له ته ره ف له شکری برا کانیه وه ته قویه کرابوو ، به لآم دیسانه وه به نیسه بت له شکری سه لیبیه کان زۆر که م بوو به ره سه تی هی شه کی پی نه کراو ، وه عدی ره تکر د نه وهی فه له سه ستینی دانسی به مه رجیک واز له دمیات به یئن خاچ په رست قبول یان نه کرد .

دوای نه مه مه لیک کامیل بریاری دا همو سده کانیاں شکاند و ،
 نارازی ده لتا غرق کراو ، خه تی گه رانه وی خاچ په رست بر او ، توشی
 برسیه تی بوون ، له لایه کی تریشه وه له شکری ئیسلام لیان که وتبون وه
 هجوم و له سر نه مه خاچ په رست داوای سولحیاں کرد ، به و مرجه ی
 ریگه ی گه رانه وه یان پی بدری و ریگه ی زیاره تی حه جاجیاں بدری و
 سولحیاں کرد و رویشتن .

له دوای نه مه که هه رای سه لیبی شه شه م برایه وه ، نه وه نده ی پی
 نه چوو له ناو کورانی مه لیک عادل دا ، شه ری خو مائی دروست بوو .

مه لیک عیسی مه لیک سوریه له کاکي وه رگه راو چاوی بریه ته ختی
 میسر و خه ریک بوو له گه ل جه لاله دین خوارزه مشادا ، تفاسق بکا له دژی
 برای خو ی ، مه لیک کامل که نه مه ی بیست سه غله ت بوو ، له م کاته دا
 نیمپراتوری نه لمانیا فره دریقی دوهم ، به له شکری کی گه و ره رووی کرد بوه
 میسر ، مه لیک کامل ناچار بوو له گه ل نیمپراتور ناشتی بکا ، وه هه ر له م
 کاته دا مه لیک سوریه عیسی وه فاتی کرد له مانگی ذی العقده سالی
 ۶۲۴ک دا ، وه مه لیک ناسر داودی کوری بوو به مه لیک سوریه مه لیک
 کامل به له شکره وه رووی کرده شام و له ولوه مه لیک نه شرفی برای ویستی
 یارمه تی مه لیک ناسر بدا ، به لام له دواییدا له گه ل مه لیک کامل
 رینکه وت و به یه که وه شامیاں گرت و مه لیک کامل به رامبه ر به هه ندیک
 ناوچه ی جزیره شامی دا به مه لیک نه شرف له سالی ۶۲۶ک ، وه که ره گ و
 نه شوک و هه ندی قه لای تریش له باتی شام ، درا به مه لیک ناسر داود .

مه لیک کامل له دوای جی به جی کردنی ئیشوکاری سوریه ، رووی کرده جزیره و مدزۆپۆتامینا ، وه بۆ به ربه ست کردنی لافاوی خوارزه می و مه غۆل ، ئەم ولاتهی ریتکخست و ، مه لیک نجم الدین ئه یوبی کوره گورهی خۆی به سهر جزیره وه دانا ، له دوای ماره یه ک مه لیک نجم الدین ئه یوب توانی له شکری بی ساحتی خوارزه می بگریته ژیر ده سی خۆی تا بتوانی به رامبه ر لافاوی هۆلاکۆی مه غۆل بوهستی .

له لایه کی تریشه وه تفاقنامه ی نیوان مه لیک کامل و ئیمپراتۆری ئەلمانیا دوایی هات که ماوه که ی ده سال و شهش مانگ و ده رۆژ بو ، به گویره ی ئەم تفاقنامه قودسی شه ریف له گه ل ناسره و ئەترافی و له عه ککاوه تا یافه ، پارچه یه کی ساحلیش ، به مۆقه تی که وته دهس ئیمپراتۆری ئەلمان ، به رامبه ر به مه تاماوه ی ده سال و شهش مانگ و ده رۆژ ، واز له شه ر هینرا ، وه به پی ی ئەم به رنامه یه ئەبوایه ئیمپراتۆر یارمه تی مه لیک کاملی بدایه خولاسه ئەم موعاهه ده یه نه موسلمان و نه گاوری مه منون نه کرد ، وه ئیمپراتۆریش زۆری پی نه چوو فه له ستینی به جی هیشت و چوه وه بۆ ئەلمانیا ، له دوای ئەمه زۆری پی نه چوو که بینی مه لیک کامل و مه لیک نه شه فی برای له گه ل سولتانی رۆم تیک چوو ، سولتان که یقویادی سه لجوقی له شکری کرده سه ر باکووری جزیره له سالی ۶۳۱ک و له گه ل له شکری نه یویدا که وته شه ره وه ، له ئەنجام هندی جینگه یان له مولکی ئه یوبی داگیر کرد ، به لām پیمان نه پاراسترا ، له ئەنجام

ئهم شه‌ره به‌مردنی سولتان که یقوباد برابیه‌وه له‌شکری سه‌لجوقی له‌خاکی ئه‌یوبی ده‌رکرا له‌سالی ۶۳۳ک .

دوای ئهمه به‌ینی مه‌لیک کامل و مه‌لیک ئه‌شهره‌فیش تیکچوو ، مه‌لیک ئه‌شهره‌ف له‌گه‌ل ژماره‌یه‌ک له‌سه‌رکرده‌کانی ئه‌یوبی تفاقیان کرد له‌ دژی مه‌لیک کامل ، له‌سه‌ر ئهمه مه‌لیک کامل به‌له‌شکری میسه‌روه پووی کرده‌شام ، به‌لام پیتش ئه‌وه‌ی بگاته‌شام مه‌لیک ئه‌شهره‌ف له‌شام وه‌فاتی کرد له‌ ۴ی محرم ۶۳۵ک ، وه‌شام به‌بی‌شهر که‌وته‌ده‌ست مه‌لیک کامل به‌لام به‌رامبه‌ر به‌ته‌سلیم کردنی ئهم ولاته ، شاری به‌عه‌له‌به‌ک و بصری دا به‌مه‌لیک صالح ئیسماعیلی برای مه‌لیک کامل له‌دوای ئهم غه‌له‌به‌یه ، به‌چهند مانگی‌ک له‌دیمه‌شق وه‌فاتی کرد له‌ ۲۱ی ره‌جه‌بی ۶۳۵ک . مه‌لیک کامل بی‌گومان حوکمداریکی زۆر باش بوو چ له‌مه‌یدانی شه‌رداو چ له‌ ئومووری سیاسیدا ، له‌سه‌ر شوینی باوک و مامی رۆیشت ، وه‌فاتی ئه‌ونوشوستی حوکمه‌تی ئه‌یوبیه .

مه‌لیک عادل‌ی دووهم

له‌دواتی وه‌فاتی مه‌لیک کامل ئومه‌رای ئه‌یوبی ، مه‌لیک عادل‌ی دووهمیان که‌ کوره‌ بچوکی مه‌لیک کامل بوو ، به‌سولتان ئیعلان کرد . ئهم شازاده‌یه‌چ له‌به‌ر بچوکی و چ له‌به‌ر بینکاره‌یی قابلیه‌تی حکومداری نه‌بوو ، لهم رووه مه‌لیک نجم‌الدین برای گه‌وره و به‌تواناتر بوو ، که‌له‌م کاته‌دا حاکمی جزیره‌بوو ، له‌کاتینکدا که‌ له‌گه‌ل موحاسه‌ره‌ی شاری ره‌ها خه‌ریک بوو ، خه‌به‌ری وه‌فاتی باوکی زانی و وازی له‌موحاسه‌ره

هینا و لهوهدا بوو که بی بۆ سوریه ، بهلام له پریکا تووشی ئاژارهی خوارزه میه کانی مه عیه تی بوو ، ویستیان بیگرن بهلام خوی گه یانده سنجار و پزگار بوو .

بدر الدین لؤلوی مه لیککی موسل که دوژمنی مه لیک نجم الدین بوو ، له م فرسه ته دا ویستی له سنجاردا مه حوی بکاته وه و موحاسه ره ی کرد ، بهلام قازیه عاقله که ی مه لیک نجم الدین خوارزه میه کانی له گه ل ئاشت کرده وه و به یارمه تی ئه و له شکرکی بدرالدین لؤلوی زور خراپ شکاند و له ویوه رووی کرده دیار بکر و سولتانی رۆم یشی له دهوری ئه م قه لایه دا شکان و ولاتانی جزیره ی دیسانه وه هینایه وه ژیر حوکمی خوی .

له سالی ۶۳۶ک دا ، مه لیک جواد یونس ، داوای گوپینه وه ی سنجار و ره قه وعانه ی له گه ل شام له مه لیک نجم الدین کرد ، ئه ویش قبولی کرد تورانشای کوری به سه ر جزیره وه به جی هیشته و حه ران و ره ها هه ندی جیگه ی تریشی دا به ئومه رای خوارزه می و ، به له شکرکیکه وه رووی کرده سوریه و شامی گرت .

له سالی ۶۳۷ک دا ، مه لیک نجم الدین له گه ل هه ندی سه ر کرده ی تر بۆ زهوت کردنی میسر به پینج هه زار که سیکه وه له شام هه لساو چوو بۆ نابلس و ویستی بزانی مه لیک ئیسماعیلی مامی به راستی یارمه تی ئه دا یان نا ، له ئه نجام مه لیک داودی که رده گ که ئه مه ی بیست به له شکره وه هاته سه ر نابلس و مه لیک نجم الدینی گرت و ناردیه که ره گ . له پاشدا مه لیک نجم الدین و مه لیک داود ریک که وتن و له سه ر ئه مه که میسر بۆ مه لیک

نجم الدين و سوريه و هندی شوینی تریش بۆ مهلیک داود، که مهلیک عادل ئەم خەبەرە ییست دەس بە جی فەرمانی دا بە مهلیک ئیسماعیلی مامی، که بچیتته سەر ئەو دوومەلیکه و، خوشی بە لەشکرێ میسرەوه له بلبایس ئۆردوگای دامەزراند، لە ئەنجام بە شیکێ لەشکرێ مەملوک له مهلیک عادل رازی نەبوون و له ئۆردوگادا گرتیان و له سولتانیان خست و له قەلای قاهیرە حەپسیان کرد.

له دواى چەند رۆژێک مهلیک نجم الدين یان کرد بە مهلیکی میسر، وه مهلیک عادل ئەبو بە کریش تا سالی ۶۴۵ک حەپس بوو، وه لەم تاریخه دا ئیعدام کرا.

مهلیک صالح نجم الدين ئه یوب

کۆرە گەورە ی مهلیک کامله، له دواى دابەزاندن و حەپس کردنی مهلیک عادل ئەبو بە کر لە تەرەف بە شیکێ لەشکرێ مەملوکی میسرەوه، مهلیک نجم الدين ئه یوب، بانگ کرایه میسر و لەوێ کرا بە سولتان، له سالی ۶۳۷ک، له تەرەف خەلیفە ی بەغدا شەوه پەسەند کرا.

بەلام له دواى سالیک له گەل دۆژمنانی خۆمالیدا تیک چوو، مهلیک داود و مهلیک نجم الدين ئیسماعیلی مامی که حاکمی شام بوو لە دژی سولتان صالح له گەل سەلیبەکانی میسر رێک کەوتن بۆ لەناو بردنی سولتان صالح نجم الدين ئه یوب، لە موڵکی رزگارکراوی سولتان سەلاحەدین، تەبەرێه و شەقیف و ئەرنون و سەقدیشیان، دا بە فەرەنگ خولاسە لە بەینی ئەم ئومەرە ی حەسود و تەماحکاری ئه یوبی و فەرەنگ دا

، ئەم تفاقنامە کرا بۆ لەناوبردنی سولتان ، ئەم فەسادهش مەلیک نجم الدین ئیسماعیلی مامی سولتان بوو .

لەدوای ماوهیهک لەشکری فەرەنگ و داود و ئیسماعیل بەیەکەوه و ڕوویان کردە لەشکری سولتان نجم الدین و لەنیوان شاری غەزەو عەسقلان دا ، تووشیان بوون و شەڕێکی قورس قەوما و لە ئەنجامدا خائن و فەرەنگ زۆر خراب شکان و لە فەرەنگ زۆر بەدیل گیران و ناچار بوون لەگەڵ سولتانمی میسردا سولحیان کرد و لەشکری میسر بەسەر بەرزوی گەڕایەوه . بەلام ئەم دوو مەلیکە واتە : داود و ئیسماعیل لە ئەنجامدا تفاقنامەیهکی رهسمیان لەگەڵ فەرەنگدا ئیمزا کرد و بەشی زۆری فەلەستین و قودس و هەندی جێگە ی تریشیان بۆ تەرك کردن .^(۳)

ئێتر ئەم شەڕ و ئاژاوه ، هەر بەردەوام بوو تا هاتنی لافاوی لەشکری قەزالی فرانسس لویی حەوتەم ، ئەهلی سەلبی حەوتەم ، ڕوویان کردە شاری دمیات و گرتیان ، سولتان لەم کاتەدا تووشی نەخۆشی یەکی گران بوو پاشان لە ۱۵ی شەعبانی سالی ۶۴۷ک دا وەفاتی کرد . ئەم حوکمداره حوکمەتێکی بەشەو کەتی وەکو حوکومەتی سولتان سەلاحەدین و مەلیک کاملی بارکی هەمەزراوە ، بەلام خزمەکانی خۆی بوون بە کۆسپ و ڕینگەر لەپێشیدا .

۲ - قودس لەسالی ۴۹۲ک دا ، کەوتە دەس فەرەنگ و ۹۰ ۰۰۰ کەسێکیان کوشت و لە سالی

۵۸۲ک دا ، کەوتە دەس سولتان سەلاحەدینی نهیوبی .

دهوری سه لته نه تی تورانشا

تورانشا کورپی مه لیک صالح نجم الدین ئه یوب ه ، له کاتی وه فاتی باوکی مه لیک جزیره و کوردستان بو ، هه ر له سه رده می باوکی له شه ر و شوڤری بدر الدین لؤلوی ئه تابه گ زهنگی موصل و سولتانی سه لجوقی رۆمدا له ئیشوکاری سه ردارای ئیداره دا پیگه یشتبوو ، که خه به ری وه فاتی باوکی بیست ده سه به جی هه لسا و رووی کرده میسر ، شه جه ره الدوری باوه ژنی ژنیکی تیگه یشتوو و عاقل بوو تا تورانشا گه یشته میسر ، مردنی مه لیک نجم الدینی شاره وه تورانشا که گه یشته میسر ، ده سه به جی له تهره ف سه رکرده کانه وه دهنگی پی دراو کرا به سولتان ، تا ئه و کاته له شکری سه لیبی شاری ده میاتی گرت بوو وه له شکری ئینگلیز و فه ره نسا ، رووی کرد بوه پایته ختی میسر ، وه هه روه ها له شکریکی زۆری ئه لمانیش هاتبوو به ئیمدادی سه لیبیه کانه وه ، گه یشتبوه مه نسوره و موحاسه ره ی کرد بوو ، تورانشا له دوای گه یشتنی به میسر له گه ل کۆکردنه وه ی له شکر و ته ئمینی موذافعه خه ریک بوو ، له شکریکی باشی کۆکرده وه و ، مه نسوره ی باش قایم کرد و ، بریاری دا پرده کانی نیوان مه نسوره و قاهیره ی تیکدا و سه ده کانی شکینراو ، لافاوی ئاو له هه موو لایه که وه ده وری ئۆردوگای سه لیبی داو خه تی گه رانه وه ی برین و ، له لایه کی تریشه وه له شکری تورانشا له هه موو لاوه ته نگیان به سه لیبه کان هه لچنی و هاتوو چۆیانی له گه ل شاری ده میات بری و تووشی نه خو شیه کی خراپی کردن .

له ته نجام سەرداری لەشکری سەلیبی لە گەڵ نۆردووە کەیدا مەجبوری گەڕانەووە کرد و لەم گەڕانەووەیەدا لەشکری میسر زۆریان لی کوشتن و تهنگیان پێ هەلچنین و زۆریان بەدیل گرتن لە سالی ۶۴۷ ک .

قەرالی فەرەنسا گراو ، سن لۆ ، بەوبەیاخەووە کە لە مناستری سن دەنیس وەری گرتبوو ، کەوتە دەس سولتان تورانشا و لەدوای دانسی سەرانەییەکی ۸۰۰ ۰۰۰ ئالتوونی و تەسلیم کردنی شاری دمیات و دەسبەجێ لەخاکی میسر بچیتە دەروە و ، هەمووی بەجێ هێناو گەڕایەووە ، زیانی سەلیبیەکان لەم شەرەدا نزیکەی ۳۰ ۰۰۰ سی هەزار کەسیک بوو ، جگە لە زیانی مالتی معالم تاریخ العصور الوسطی ، لەدوای پڕانەووە هەرای سەلیبیەکان تورانشا خەریکی دامەزراندنی زەبت و رەبیتیکی عەسکەری لەناو لەشکری مەملوکیدا بوو ، تورانشا بە لەشکری جزیرە پشنت ئەستوو بوو ، ویستی لەشکری مەملوکی بەحری بەیئیتە ژێر زەبت و رەبتهووە ، ئەم فیکری سولتان بۆ لەشکری عەبدانی لە ئیتاعە دەرچوو ، دەسی نەداو رۆژیک لە غافلەتەووە کوشتیان ۶۴۸ ک . تورانشا دواین سولتانی بەشەو کەتی ئەیوبی بوو ، هەندی لە میژوونوسان ئەلین ، ئەم تاوانە گەورەییە ، دەسی شجرة الدر باوەژنی تیسابوو ، چونکە تورانشای خۆش نەئەویست و ئەگەڵ بەرپرسی تاوانبارەکانیش زۆر ریک بوو ، دوای ئەمە شویی کرد بە قوماندانی مەملوکی بەحری کە ئیبیک بوو . ئەم مەملوکانە سەربازی تایبەتی سولتان نجم الدین ئەیوب بوون و مەملوکی بەحری یان پێ ئەگۆتن ، هەموویان عەبدی بە پارە کراوی چەرکەس بوون

، له قهده نیلداو له جزیره ی روچه دا قشله یه کی تاییه تیان هه بوو ، له زهمانی سولتانی مهملوک قلاؤن دا ، سنه ییکی تر له وانه دروست کراو ، ناریان نرا برجی ، چونکه له بورجه کانی ئیچ قه لای قاهره دا بوون ، له پاشدا ئه م مهملوکانه بوون به دوو بهش ، بهشی یه کهم له سالی ۶۴۸ک تا ۷۹۲ک میسر و سوریه ی هیتنا یه ژیر حوکمی خوی و سه لته نه تی ئه یوبی پوخواند له میسر .

بهشی دووه میس سه لته نه تی مهملوکی به حری له ناو برد ، تا دهوری یاوه ز سولتان سه لیمی عوسمانی دهوامی کرد له ۷۹۲ک تا ۹۲۲ک .

دوایی حوکمه تی ئه یوبی له میسر

۵۶۷ - ۶۵۲ک

مهملوکی به حری میسر له دوای شه هیدکردنی تورانشا ، شه جهره ت و دوری باوه ژنیان کرد به مه لیکه ی میسر ، خوتبه یان به ناویه وه خوینده وه و سکه شیان به ناویه وه لیتدا ، ناوونیشانی سکه ی المستعصمیه الصالحه الملكة المسلمین ، ام ملك المنصور خلیل بوو دوای ئیعلانی مه لیکه ، ئیبیک سه رکرده ی مهملوکی به حری کرا به قوماندانی ئوردووی میسر سه لته نه تی شجرة الدر زۆر دهوامی نه کرد ، چونکه سه رکرده کانی میسر سوور بوون له سه ردانانی حوکمداریک له خانه دانی ئه یوبی کورد ، له ته نجام مه لیک ته شرف موسی خوارزای مه لیک کامل و کوره زای دواین مه لیکه ی ئه یوبی یه مه ن له جینگه ی شجرة الدر ، کرا به مه لیکه ی میسر ، له سالی ۶۴۸ک .

به‌لام حوكم و نفوز به‌دهس ئه‌میر ئیبیککی مه‌ملوک بوو ، له‌ئه‌نجام ئه‌میری مه‌ملوکی به‌حری و قوماندانی له‌شکری میسر ئیبیک ، له‌سالی ۶۵۳ک دا ، حوكمداری سه‌ربه‌خۆی خۆی به‌سه‌ر میسر دا راگه‌یاندا و مه‌لیک ئه‌شرفی دابه‌زاندا و نارديه‌وه به‌مه‌ن ، لای خزمه‌کانی به‌مجۆره سه‌لته‌نه‌تی به‌شه‌وه‌که‌تی ئه‌یوبی له‌میسر کۆتایی هات و ، که‌وته ده‌س عه‌به‌ده‌کانیان به‌لام له‌ شوینه‌کانی تر حوكمیان هه‌ر به‌رده‌وام بوو . حوكمه‌تی ئه‌یوبی میسر ۹۵ سالی ده‌وام کرد .

حکومه‌تی ئه‌یوبی حه‌له‌ب

۵۷۹ - ۶۵۸ک

سولتان سه‌لاح‌دین به‌که‌م جار ولاتی حه‌له‌بی دابه‌ مه‌لیک زاهیر غازی کورپی ، که هه‌شتا ته‌مه‌نی یازده سال بوو ، له‌دوای چه‌ند مانگیك ئیداره‌ی ئه‌م ولاته‌ی دا به‌ مه‌لیک عادلی برای له ۵۸۲ک دا سولتان سه‌ر له‌نوی ته‌قسیماتی موئککی کرد و مه‌لیک عادلی نارده سه‌ر جزیره و مه‌لیک عه‌زیزی کورپی له‌ میسر و ولاتی حه‌له‌بی دیسانه‌وه دا به‌ مه‌لیک زاهیری غازی کورپی و (زه‌عیفه خاتوون) ی کچی مه‌لیک عادلی برای خۆی له مه‌لیک زاهیر ماره کرد ، مه‌لیک زاهیر له ۶۱۳ک دا وه‌فاتی کرد ، له‌په‌ش وه‌فاتی‌دا مه‌لیک عه‌زیز مه‌حمودی کوره‌ بچوکی کردبووی به‌ جیگرپی خۆی و به‌لام تا ئه‌وه‌کوره‌ گه‌وره بوو ئیداره‌ی ده‌ولته‌تی حه‌له‌ب ، به‌ده‌س ته‌تابه‌گ تفره‌لی نائینی مه‌لیک زاهیر و قازی به‌هار الدین کورپی شه‌داده‌وه

بوو ، مه لیک عهزیز له سالی ٦٢٨ک ئیداره ی حوکومه تی حه له بی گرته دهس خۆی و تا سالی ٦٣٤ک وهفاتی کرد و مه قامی حوکومه تی بۆ مه لیک ناسر یوسفی دووه می کورپی به جی هیشته که هیشته ههوت ساله بوو ، نه نکمی یوسف ، که ناوی زه عیفه خاتوون بوو ژنیکی زۆر سیاسی بوو له رووی ئیداری و عهسکه ری زۆر شاره زا بوو ، بووبه ناییبی مه لیک ، له کاتی کدا که له شکر میسر هاته سه ری زۆر باش توانی خۆی مودافه عه بکا و پاشه کسه ی پی بکا له سالی ٦٤٠ک دا له شکر حه له ب له شکر خوارزه می شکاند مانگی ک دوا ی ئه مه زه عیفه خاتوون ، وهفاتی کرد ، دوا ی ئه مه مه لیک ناسر یوسف جگه له حه له ب حوکمی خۆی به سه ر به شی زۆری سو ری هه دا له ئه له ره ی شه وه تا فورات حا کمی هه تی خۆی جاری کرد ، له ته ره ف خه لی فه ی به غدا وه عینوانی سو لتهانی درایه ، زۆر حه یف هۆلا کۆ ، سالی ٦٥٨ک دا ، رووی کرده حه له ب ، سو لتهان ناسر یوسف مقا وه مه کی مه ردانه ی کرد و له پاشدا دا وای یارمه تی له میسر کرد ، به لām میسر یارمه تی نه دا و ناچار بوو حه له بی به جی هیشته و چوه شام ، به لām دیسان نه جاتی نه بوو که وته دهس هۆلا کۆ و له ناوچوو ، وه حوکومه تی حه له بی نه یوبی کورد به مجۆره دوا یی هات . له دوا ی ٧٩ سال .

حوکومه تی نه یوبی شام

٥٧٩ - ٦٥٨

سو لتهان سه لاهه دین سو ری هه ی دا به مه لیک ئه فه لێ کوره گه وره ی ، به لām له دوا ی وهفاتی سو لتهان زۆری پی نه چوو به ینی مه لیک ئه فه لۆ و

مه لیک عه زیزی حوکمداری میسر تیک چوو ، له دواییدا مه لیک عادلای مامی یشیان خوی تیکه لی ئەم هه رایه کرد و ماوه یه کی زۆر ئەم هه رایه درێژهی کیشاو چهند جارێک پایتهختی ئەم حوکومهته که شام بوو کهوته ژیر موحاسه رهوه ، به لآم له دوای وهفاتی مه لیک عه زیز و شکانی مه لیک ئەفزل شام له ژیر ئیداره ی مه لیک عادل دا ، هه سایه وه له دوای وهفاتی مه لیک عادل حکومهتی سوریه کهوته دهس مه لیک عیسی کورپی مه لیک عادل له دوای وهفاتی مه لیک عیسا ، مه لیک ناسری کورپی بوو به مه لیک سوریه ، به لآم مه لیک کامل وازی لی نه هیناو به له شکره وه چوه سه ری مه لیک ئەشرف موسی ی برای مه لیک کامل یه کهم جار لای مه لیک ناسری گرت ، به لآم له دواییدا له گه ل مه لیک کامل ریک کهوت و شامیان گرت و ئیداره ی ئەم ولآته کهوته دهس مه لیک ئەشرف له سالی ۶۲۶ ک .

ئهو نده ی پێ نه چوو مه لیک ئەشرف بۆ ده فعی هه رای جه لال الدین خوارزه مشا ، له گه ل سولتانی رۆم که یقوباد دا ، ریک کهوت و له شکرێکی له قومانداری ئەمیر عز الدین عمری هه کاری نارد و ئەم دوو له شکره جه لال الدین یان له نزیک ئه رزه نجان ، شکان له ۶۲۷ ک .

له دوای ئەمه به ینی مه لیک ئەشرف له گه ل مه لیک کاملی برایدا تیک چوو ، له شکرێ میسر هاته سه ر شام و له م کاته دا مه لیک ئەشرف وهفاتی کرد ، له سه ر ده می مه لیک عادلای دوه مسدا شه ر و هه رای نیوان سه ر کرده کانی نه یوبی ده سی پێ کرد مه لیک صالح ئیسماعیلی حاکمی شام له دژی مه لیک صالح نه یوبی حاکمی میسر ، له گه ل فه رهن گدا ریک کهوت

، حاکمی میسر که ئەم خەبەرە ی بیست بە یارمەتی لەشکری خوارزەمیەکان ، هەردوو لەشکری مەلیک صالح ئیسماعیلی حاکمی شام و سەلیبەکانی شکاند لە ساڵی ٦٣٤ک و سەر لەنوی ولاتی سوریه و میسری هینایەوه ژێر دەس خۆی . لەدوای وفاتی مەلیک تورانشای کوری مەلیک صالح ئەیوب ، حاکمی حەلب مەلیک ناسر یوسف ولاتی شامی گرت ، وە ئەم ئەمیرە دواین مەلیکی ئەیوبی کورد بوو لە سوریه ، بەجۆرە ی حکومەتی ئەیوبی کورد ٧٩ حەفتا و نۆ ساڵ دەوامی کرد لە سوریه .

حکومەتی ئەیوبی حەمما

٥٧٠ - ٦٩٨

لەدوای ئەمە که شاری حەمما کەوتە دەس سولتان سەلاحەدین ، دای بە مەلیک موزەفەری کوری تقی الدین عمری برای ، وە نەتەوێ ئەم ئەمیرە لێرەدا حاکم بوون و دایمە چاویان لەو بوو که ئەگەل حوکمدارە گەرەکانی ئەیوبی باش رابوێرن ، لەکاتی که هۆلاکۆ ، هاتە سەر سوریه نەیان توانی بەرامبەری بوستن و لەدوای شان و گەرانهوێ هۆلاکۆ لە سوریه بوو نە تاییعی حوکومەتی مەملوکی میسر ، برازای دواین مەلیکی ئەیوبی کورد لە حەمما ، میژوو نووس و زانای مەشهور ئەمیر ئەبو الفداء ئیسماعیل بوو ، که ئەگەل سولتان محمد ناسردا بەشداری شەری کرد ، ئەو سولتانە زۆری خۆش ئەویست و شاری حەمما دایە و عینوانی سولتانیشی دایە ، لە ئیدارە ی مەلیک ئەبو الفیداء دا ، شاری حەمما زۆر تەرەقی کرد و

نیستاش قهبری ئەم ئەمیره گهروهیه لهوینییه ، له دوای سولتان ئەبو الفیداء ، مهلیک ئەفزەل محمدی کوری بههۆی بی ئیدارهیی خۆی ئەمنیهتی سولتانی میسری لهدهستدا و له ئەنجامدا گیراو لهشام دا قەلابه‌ند کرا . به‌م جۆره حکومهتی نهیوبی کورد له‌شاری حه‌ما له‌سالی ٦٩٨ک دوایی هات ، ئەم حکومه‌ته ١٢٨ سه‌دو بیست و هه‌شت سال ده‌وامی کردوه .

میزنشینی نهیوبی حمص

٥٧٠ - ٦٦١

ولاتی حمص له‌سالی ٥٧٠ی ک دا ، که‌وته ده‌س سولتان سه‌لاح‌ده‌ین و له‌دوای ئەم تاریخه به‌چوار سال ، دای به‌ محمدی کوری شیرکۆی مامی ، ماوه‌یه‌ک ئەم ولاته له‌ته‌ره‌ف مه‌لیک ناسر یوسفی دووه‌می حاکمی حه‌له‌به‌وه زه‌وت کرا له‌ سالی ٦٤٦ک دا ، به‌لام ئەوه‌نده‌ی به‌ده‌سیه‌وه نه‌ما ، جگه‌ له‌م ماوه‌ کورته ، دایه به‌ده‌س نه‌ته‌وه‌ی شیرکۆ وه‌ بوو ، حکومه‌تی ئەم خانه‌دانه تا سالی ٦٦١ک ده‌وامی کرد ، وه‌ له‌ هاتنمی هۆلاکۆدا ، بی‌مقاوه‌مه‌ قاپی شاری حمص یان بو‌ کرده‌وه و به‌جۆره حکومه‌تی خانه‌دانی شیرکۆی نهیوبی کورد دوایی هات له‌ حمص ، ئەم میز نشینه ٩١ سالی ده‌وام کرد .

میر نشینی نه یوبی یه مهن

۶۲۵ - ۵۶۹

ولاتی یه مهن له تهرهف مه لیک تورانشای برای سولتان سه لاهه دین هوه
 گیرا ، تورانشا ماوهی دووسال به ناوی کاکیه وه بوو به حاکی یه مهن ،
 له پاشدا وه کیلیکی به سه ره وه دانا ر خۆی گه رایه وه میسر ، له دوای وه فاتی
 تورانشا ، یه مهن درا به مه لیک ته غته کین ی برای سولتان سه لاهه دین له
 سالی ۵۷۹هـ تا سالی ۵۹۳هـ وه فاتی کرد ، له دوای ئەم مه لیک مه عز
 ئیسماعیلی کوری هاته جیگه ی ، به لام له ۵۹۸هـ دا کوژرا . له دوای ئەم
 ناسر نه یوبی برای جیگه ی گرت ه وه و نه ویش له سالی ۶۱۱هـ دا دهرمان
 خوارد کرا ، له دوای ئەم مه لیک مه سعود سه لاهه دین یوسفی کوری
 مه لیک کامل بوته حاکی یه مهن و به قوه تیگه وه رووی کرده یه مهن و له
 ۲ی محرمه می ۶۱۲هـ دا ، گه یشته پایته ختی یه مهن که نه وکاته شاری
 زبید ، بوو ، له دوای گرتنی تعز سلیمان بن تقی الدین عمر بن شهنشاه ،
 له گه ل ئیمامدا که وته شه ره وه و له ۸ی جماد الاخر ۶۱۴هـ دا ، شاری
 صنعای گرت ، له ۶۱۹هـ دا ولاتی یه مهنی دابه کورانی ره سولی کورد ،
 به خۆی گه رایه وه میسر ، له سالی ۶۲۴هـ دا ، هاته وه یه مهن و کورانی
 رسولی کوردی حدپس کرد و له عهینی رۆژدا بهری دان ، وه له هه مان
 سالد گه رایه وه میسر و ئیداره ی ولاتی یه مهنی دیسان دایه وه دهس نور
 الدین عمری کوری علی رسولی کورد ، پاش ماوه یه ک ئەمیر نور الدین
 سه ره خۆیی خۆی راگه یاند و حکومه تی رسولی یه مهنی دامه زراند به مجۆره

حکومەتی ئەیوبی کورد لە دواى ٥٦ ساڵ لە ولاتی یەمەن دواى هات و بەلام حکومەتی رسولی کورد لە یەمەن تا سەدەى نوێ کۆچى بەردەوام بوو .

میرنشینی ئەیوبی جزیره

١٠٠٠ - ٥٨١

شارى میافارقین لە ناوچەى جزیره ، لە ساڵى ٥٨١ك دا ، کەوتە بەر دەستی سولتان سەلاحەدین ، میر نشینی جزیرهى ئەیوبی کورد لە ساڵى ٥٨١ى ك دامەزراره و تا ساڵى ٦٤٣ك بەردەوام بوو ، بەلام لەم مێژووەدا و لەسەردەمى مەلیك موزەفەر غازى دا بەدەس مەغۆلەكان لەناو چوو ، پایتەختى ئەم میرنشینه شارى میافارقین بوو ، بەلام لە هەندێك شارانى جزیره و کوردستاندا ، بەقايای ئەیوبى کورد هەرما بوو ، لەوانە میر نشینی ئەیوبى حصن کیف لە جزیرهى کوردستان تا ساڵى ١٠٠٠ هەزارى کۆچى بەردەوام بوو پایتەختى ئەم میرنشینه شارى حصن کیف بوو ، واتە میر نشینی ئەیوبى کورد لەشارى حصن کیف لەساڵى ٥٨١ى کۆچیهوه تا ساڵى ١٠٠٠ هەزارى کۆچى بەردەوام بوو ، لەدواى نزیکەى چوارسەد ساڵ عوسمانیه‌کان پوڤخاندیان ، بەبجۆره حرکمی خانەدانى ئەیوبى کورد لەناوچەى جزیره دواى هات .

ژمارەى مەلیکه‌کانى ئەیوبى کورد

ژمارەى ١٦٧ مەلیكى بنەمائهى ئەیوبى کورد ، لە ولاتانى سوڤدان ، میسر ، لیبیا ، حەزره‌مۆت ، یەمەن ، حیجاز ، ئەردەن ،

فەلەستین ، لوبنان ، سوریا ، کوردستانی سوریا ، کوردستانی تورکیا ، کوردستانی عێراق ، کوردستانی ئەرمینیا ، نزیکەیی سەد سال لە هەندەک ولات و هەندەک شوێن چوار سەد سال لە هەندیک شوێنی تر حوکمیان بەردەوام بوو ، بۆ ئەم راستی یە پروانە کتییی شفاء القلوب فی مناقب بنی ایوب لە نووسینی احمد بن ابراهیم الحنبلی ، وە مظفر الدین کوکبری ناسراوە بە سولتان موزەفەری هەولێر ، زاوای سولتان صلاح الدینی ئەیوبی کە رابیعە خاتوون کچی نجم الدین ئەیوبی خێزانی بوو ، یە کێک بوو لەمەلیکەکانی ئەیوبی کورد.

والی سودان - ابراهیم الکوردی بۆ ئەم راستی یە پروانە کتییی الروضتین - ج ١ - ص ٢٠٩ والی ئەرمینیا تقی الدین برازای سولتان صلاح الدین بوو ئەو ئە میژووی ئەیوبیان دیارەو پێویست بەسەرچاوە ناکات ، والی بیروت لُبنان ، سامە الکوردی بوو ، پروانە ابن شداد - ص ١٦٣ کە ئیستا گۆرەکەیی لە نزیک دوین کە شوێنی ئەصلی بنەمالەیی ئەیوبی ، کە ئیستا گۆری ناوبراو بەمەزاری صۆفی سام مەشهورە

قازی و زاناکانی دهولته تی ئه یوبی

ئهمه ناو و شوینی هه ندیک له زاناکانی دیار و ناسراو بوون له سه ر ده می دهولته تی ئه یوبی کورد .

١. قازی حه مایه ضیاء الدین ئه بو الفضائل کوری یحیی کوری عبدالله شاره زوری .

٢. قازی المعره موفق الدین ابو القاسم الحمیدی خه لکی ئاکره .

٣. قازی حه له ب کمال الدین شاره زوری له سه ر ده می نورالدین زه نگی .

٤. قازی سمساک الزرزاری - زراری بوو .

٥. قازی قوزاتی شام ابن خلکان ، خه له کان - خه لان .

٦. قازی قوزاتی میصر بدرالدین السنجاری .

٧. مجدالدین ناسراو به ابن اثیر ، کوری ئه بو الکرم خه لکی جزیره یه و کورد بوو ، وه زیری مه لیک ئه فزه ئی کوری سوئتان صلاح الدین بوو .

٨. زانای به ناویانگ عوسمان کوری عبدالرحمن - ناسراو به ابن صلاح شاره زوری ، مامۆستای دار الحدیس بوو له سه ر ده می مه لیک ئه شه رفی ئه یوبی کورد .

٩. عیزه الدین عبدالسلام - ناسراو به سوئتان العلماء له کورده کانی شام بوو قازی و خه تییی شام بوو .

١٠. ابن حاجیب قازی و زانای به ناوبانگی خه لکی زاخۆ بوو باوکی په رده داری میر عزالدین صلاحی کورد بوو ، بۆیه له قه بی ابن حاجیبی به سه ردا بپراوه .

١١. عوسمان کوری ئه بویه کر کوری یونس الکوردی خه لکی شاره زوور یه کیتک بوو له زانا به ناوبانگه کانی کورد ، مامۆستای مه دره سه ی الفاضلیه بوو له قاهره ئه و مامۆستایه ناسراوه به شیخ جمال الدین أبو عمر الکوردی ههروه ها له مه لا به ناوبانگه کانی کورد وه کوئه ندامی مه جلیسی شوورا و قازی و کاتب لای سولتان صلاح الدینی ئه یوبی کورد .

١٢. عیسی الهکاری .

١٣. عیما دالدین

١٤. ابو المشتوب الهکاری

١٥. القمری

١٦. الدیار بکری .

١٧. والاریللی .

١٨. قازی ابن شداد .

وه ههروه ها ئه و ژنه ئه یوبیانه ی که رۆلی گرنگیان بینیه وه ناویان له میژوو تو مار کراوه ، وه ک^(٤) زه عیفه خاتوون ، کچی مه لیک عادلئ ئه یوبی که بووبه جیگری مه لیک ناصر یوسفی

^٤ - تاریخی کورد و کوردستان ، ل ١٣٥

دووه م و مه لیک هیشتا منال بوو ، زه عیفه خاتوون ، هه رخۆی ئیداره ی دهلته ی ئه یوبی هه له بی گه راره و ، زۆر زیانیکی گه وره شی له دوژمن داوه هه روها زمه رده خاتوون و ، ربه عه خاتوون و ، دایکی ئه بن لاپهین ، که رۆلی گه رنگه یان بهینی له دروست کردنی مزگهوت و قوتابخانه و خهسته خانه و ته کیه و خانه قار ، کاری خهیر خوازی که مئزۆو به شنازه یه وه باسیان ده کا .

هۆی روخانی دهلته ی ئه یوبی

دهلته ی ئه یوبی کورد که له سه ر مه راته ی خه لیفه کانی فاتیمه میسه رو مه لیکه کانی زهنگی کورد ، دامه زرابوو به ره غمی هه جو می یه که له دوا ی یه کی سه لیه یه کان ، له ده وری سو لتان صلاح الدین و مه لیک عاده ل و مه لیک کامل دا ، شه وکه ته یکی ته وای هه بوو .

هۆی روخانی ئه م دهلته ته گه وره یه ، یه که م شه رو مملانه یی سه رکرده کانی ئه یوبی بوو خۆ به خۆ له سه ر ته ماح و کورسی ، دووه م هه رشه یه که له دوا ی یه کی سه لیه یه کان، سه نه م کۆیه کانی میسه ر ، چواره م له شکره ی ته ته رو هۆلا کۆی مه غۆلی داگیر که ر به لام ئه توانه ین به یه یه هۆی سه ره کی روخانی دهلته ی ئه یوبی ته نیا و ته نیا شه رو مملانه یی سه رانی ئه یوبی بوو خۆ به خۆ . چونکه له سه رده می سو لتان صلاح الدینه ی قاره مان دا ، له شکره ی سی دهلته ی زله یز

ئه لمانیاو بریتانیاو فه رهنسا ، جگه له له دهولته تی قودس و هی تریش هه ره موویان پیکه وه په لاماری له شکری سولتان صلاح الدینی کوردیان داو ئه م شه ره ماوه ی دوو سال به رده وام بوو ، زیاتر له ۲۵۰ هه زار سه لیبی کوژرا ، له گه ل ئه مه شدا ، جگه له پارچه یه کی باریک له صور تا عه ککا ، نه یانته وانی فه له ستین بگرن ، که وا بوو ئه گه ر کورو نه وه کانیشی له سه ره هه مان ریباز کاریان به کردبایه و شه رو مملانی تی خو به خو یان نه کردبایه و ، ئه وه دهولته ته گه و ره و ، به هه یزه یان پچه ر پچه ر نه کردبایه ، ئه وه به هه یزی هولا کوش نه ددروخا ، به لام نه ک هه ره ئه م دهولته ته بگه ره هه ره له دهولته ته گه و ره که ی میدیای کورده وه تا هه ره هه موو حوکومه ت و مه ر نشینه کوردیه کان ته گه ره به هه یزی دوژمنیش روخابن ، به لام هه یی سه ره کی ته نیا کورد خو ی بووه ، که وا بوو زۆر پیویسته په ند له رابردوو وه ربه گرین و ، وه ک برا بژین ، بو ئه وه ی که به توانین وه کو گه لانی ته ری جیهان به ئازادی بژین .

ژیان نامه‌ی نووسهر

ناوی نووسهر خالید حسین مسام و سو ،
ناسراو به (مه‌لا خالید فریزی) له سالی
۱۹۵۱ له گوندی (فریز) سه‌ربه ناحیه‌ی
(هیران) له‌دایک بووه و هه‌ر له گونده‌که‌ی

خۆی (قورئانی پیروژ و ژماره‌یه‌ک کتیبی ئاینی خویندوه و ، پاشان بو
خویندن چوه‌ته شه‌قلاوه له خزمه‌ت مامۆستا مه‌لا حسین فریزی له
مزگه‌وتی حاجی سه‌لیم کتیبی (گوڵستان و بوستانی) فارسی
خویندوه و پاشان له مزگه‌وتی گه‌وره له شه‌قلاوه ژماره‌یه‌ک کتیبی
(نحو و صرفی)ی له‌خزمه‌ت مامۆستا (مه‌لا صادق و مه‌لا هادی)
خویندوه و ، دوا‌ی ئه‌مه‌ چوینه‌ مزگه‌وتی (عثمان میران) له خزمه‌ت
مامۆستای گه‌وره و ناسراو به (مه‌لا مجید) گراوی کتیبی
(شرح العقائد)ی خویندوه ، پاشان له سالی ۱۹۶۷ دا چوینه شارۆچکه‌ی
مه‌سیف صلاح الدین له خزمه‌ت مامۆستا مه‌لا عمر سه‌عید له
مزگه‌وتی گه‌وره له‌گه‌ل مه‌لا نه‌حمه‌د حاجی روستای ماوه‌ی (۳) سال
ماوه‌ته‌وه و کتیبی (جمع الجوامع و ته‌ذیب و تشریح الأفلاك)ی خویندوه و
هه‌ر له خزمه‌ت مامۆستا مه‌لا عمر سعید له سالی (۱۹۷۰) دا
(پروانه‌ی زانستی ئاینی) وه‌رگرتوه .

پاشان بووه به ئیمام و خه تیب له مزگهوتی گوندی (فریز) وه له ههمان سالدا به بریاری شۆرش بووه به مامۆستای قوتابخانه ، پاشان ههر له ههمان سالدا به شدار بووه له یه کهم کۆنگره ی یه کیتی زانیانی ئایینی ئیسلام که له ۱۹۷۰/۹/۲۱ له شارۆچکه ی (گه لاله) به ستر ، پاشان له سالی ۱۹۷۴ دا ، چوه بۆ ئیران له ئۆردگای (زیوه) بووه به مامۆستای قوتابخانه ی سه ره تایه ی و پاشان له ئۆردگای (سه رتابله) نزیک (کرماشان) پاشان له سالی ۱۹۷۵ گه رایه وه بۆ کوردستان ، پاشان له سالی ۱۹۷۷ ته عین کرا به ئیمام و خه تیب له مزگهوتی گوندی فریز پاشان له سالی ۱۹۸۰ چوه گوندی (دۆره) نزیک هیران ، تا سالی ۱۹۸۸ پۆئیمی به عس خانوه که ی پوخاندو ، ماله که ی به زۆر بارکرد بۆ ئۆردوگای باسرمه له نزیک ناحیه ی ههریر ، پاشان له ئۆردوگای باسرمه به رده وه ام بووه له خزمه تی ئایین و گه ل و نیشتمان ، له م پوه وه له سالی ۱۹۹۴ دا ، کاتی شه ری ناوه خۆ سه ری هه لداو دروست بوو له نیوان پارتی و یه کیتی ، مه لا خالید به حوکمی مه لایه تی وه ک کوردیکی دلسۆز ههر زوو به رایه ی له شه ره که گرت و کۆمه لێک ریش سپیی و پیاوانی ئایینی کۆکرده وه و ، له گه ل به رپرس و کادییرانی ههردوو حیزب کۆبونوه وه و ، ههردوولا بریارباندا شه ر له کۆمه لگای باسرمه نه کری و تفاقنامه ی ناشتی و برایه تی و پیکه وه ژیانیان ئیمزا کرد ، ههرچه نده ئه م شه ره برا کوژ و نه گریسه سه رانسه ری کوردستانی ئازادکراوی گرتوه وه ، به لام شوکر بۆخوا ،

تۆردووگای باسرمه له م شه ره زیانبه خشه رزگار بوو وه ئیستاش په یوه ندی
 برایه تی و پیکه وه ژیان له م کۆمه لگایه دا ، له زیاد بووندایه .
 وه ئیستاش نووسهر ئیمام و خه تیبه له مزگه وتی (ناوسیم) له تۆردووگای
 باسرمه ، وه بهره وامه له خزمه تی ئاینی پیروزی ئیسلام و گهل و
 نیشتمان .

هه رده م له خزمه ت نه وه کانیه تی
 چه کیکی قورسه و به رگری ناگری
 دوژمن نایگاتی بیکوژنیته وه
 دوژمن له داخا ئه بی بگری
 گهلان نازانن ئه و گه له کی یه

فریزی

میژوو پاسه وانی گهل و خاکیه تی
 میژوو وهك شاخه به دوژمن ناشکی
 وه کو نه ستیره نه دره وشیتته وه
 میژوو وهك ده ریا پیشی ناگری
 گهل به بی میژوو وهك نه بی وایه

له به ره مه چاپکراوه کانی نووسهر

- ١- میر نشینی سوژان .
- ٢- دهولهتی ئه یوبی کورد .
- ٣- جیهان چۆن دروست کراوه .
- ٤- پوخته یهك له میژووی کورد .

سەرچاوهکان

- ١- تاریخ صلاح الدین الایوبی ، تالیف دکتور باز .
- ٢- شفاء القلوب فی مناقب بنی ایوب ، تالیف احمد ابن ابراهیم الحنبلی .
- ٣- تاریخ الكرد و کوردستان - محمد امین زکی .
- ٤- شهرفنامه - شهرفخانی بدلیسی .

سه ربا سه کانی ئەم نامیلکەیه

لاپه ره	بابه ت
۳	۱- پێشه کی .
۴	۲- باسی بنه چه که ی بنه ماله ی ئه یوبی .
۷	۳- سه لاهه دین چۆن پێنگه یشته .
۸	۴- یه که م سه فه ری بۆ میسر .
۹	۵- دووهم سه فه ری بۆ میسر .
۱۱	۶- سییه م سه فه ری بۆ میسر .
۱۲	۷- وه زاره تی ئەمیر سه لاهه دین .
۱۵	۸- مه لیک سه لاهه دین .
۱۸	۹- سوڵتان سه لاهه دین .
۲۷	۱۰- سوڵتان سه لاهه دین و خاچ په رسته کان .
۴۱	۱۱- وه فاتی سوڵتان سه لاهه دین .
۴۶	۱۲- کورانی سوڵتان سه لاهه دین .
۴۸	۱۳- ده وری سه لته نه تی مه لیک عادل .
۵۰	۱۴- ده وری سه لته نه تی مه لیک کامل .
۵۳	۱۵- مه لیک عادلی دووهم .
۵۵	۱۶- مه لیک صالح نجم الدین ئه یوب .
۵۷	۱۷- ده وری سه لته نه تی مه لیک تورانشا .

- ۱۸- دوایی حوکومه تی ئه یوبی میسر . ۵۹
- ۱۹- حکومه تی ئه یوبی حه له ب . ۶۰
- ۲۰- حکومه تی ئه یوبی شام . ۶۱
- ۲۱- حکومه تی ئه یوبی حه ما . ۶۳
- ۲۲- میر نشینی ئه یوبی حمس . ۶۴
- ۲۳- میر نشینی ئه یوبی یه مه ن . ۶۵
- ۲۴- میر نشینی ئه یوبی جزیره . ۶۶
- ۲۵- ژماره ی مه لیکه کانی ئه یوبی . ۶۶
- ۲۶- قازی و زاناکانی ده ولته تی ئه یوبی . ۶۸
- ۲۷- هۆی روخانی ده ولته تی ئه یوبی . ۷۰
- ۲۸- ژیاننامه ی نووسهر . ۷۲
- ۲۹- سه رچاوه کان . ۷۵
- ۳۰- سه ره باسه کانی ئه م نامیلکه یه . ۷۶

ههردهم له خزمهت نه وه كانیه تی
چه کیکی قورسه و بهرگری ناکری
دوژمن نایگاتی بیکوژینیته وه
دوژمن له داخا نه بی بگریی
گهلان نازانن نه و گه له کی یه

فریزی

میژوو پاسه وانی گهل و خاکیه تی
میژوو وهك شاخه به دوژمن ناشکی
وهكو نه ستیره نه دره وشیته وه
میژوو وهك ده ریا پیشی ناگری
گهل به بی میژوو وهك نه بی وایه